

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

FENOMÉN ZANIKLÝCH OBCÍ NA MOSTECKU
A TEPLICKU
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Kateřina Zímová

Diplomant: Jiří Hadrbolec

2014

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra biotechnických úprav krajiny

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Hadrbolec Jiří

Regionální environmentální správa - kombinované Litvínov

Název práce

Fenomén zaniklých obcí na Mostecku a Teplicku

Anglický název

Phenomenon of extinct villages in the region Most and Teplice

Cíle práce

Práce bude mít charakter studie.

Cílem této práce je studie zaniklých obcí na mostecku a teplicku.

Tato práce bude mít tyto cíle:

- zpracovat literární rešerži na téma problematiky zaniklých obcí.
- zpracovat studii území mostecku a teplicka z hlediska zaniklých obcí, změn krajinného rázu, historického vývoje krajiny.
- pomocí nástrojů GIS vytvořit tématické mapy oblastí mostecku a teplicka.
- vyhodnotit výsledky analýzy území a navrhnout doporučení na základě informací zjištěných v literární rešerži.

Metodika

Literární rešerže bude zpracována na základě dostupné literatury a informací o problematice zaniklých obcí, které budou čerpany převážně z vědeckých publikací. Vše bude zpracováno v souladu s citačními normami.

Samotná analýza bude provedena na základě informací, které vyplynou ze studie. K analýze budou použity nástroje GIS.

Harmonogram zpracování

LS 2012/2013 - vyhledávání informací, studium podkladů.

ZS 2013/2014 - praktická část práce

leden - březen 2014 - formulace výsledků

duben 2014 - formální úprava a odevzdání práce

Rozsah textové části

40 - 50 stran

Klíčová slova

historie; krajina; těžba; GIS

Doporučené zdroje informací

SÝKOROVÁ J., 2002: Zmizelé domovy: příspěvek k historii zlikvidovaných obcí v okrese Most. Okresní muzeum v Mostě a okresní archiv v Mostě. Most.

GLOCKELER S., REEVE H., IBRAHIMOVIČ I., 1997: Libkovice: Zdař Bůh. Divus, Praha.

HAYES G., 2000: Coal mining. Shire library, Carlingford.

Uhlí Rudy. Praha: Zaměstnavatelský svaz důlního a naftového průmyslu, 2013, roč. 61, č. 61. ISSN 1210-7697.

Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v platném znění.

Metodické pokyny pro vypracování BP/DP na FŽP.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Ing. Kateřina Zímové, a že jsem uvedl všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpal.

V Háji u Duchcova 10. 12. 2014

.....

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá zmapováním problematiky vysídlování obcí v regionech Mostecko a Teplicko. Práce ukazuje na důvody vysídlení obcí. Nejčastějším důvodem je těžba uhlí a vysídlení Němců po roce 1945. Ať už byl důvod jakýkoliv, vždy vedl ke zničení částečnému, nebo úplnému.

K dosažení cílů této práce je použito sběru a zpracování dostupných dat. Historické změny regionů jsou prezentovány pomocí map.

Klíčová slova: Historie; krajina; těžba; GIS.

ABSTRACT

This master's thesis deals with the issue of displacement mapping communities in the region Most and Teplice. This thesis shows the reasons for the displacement of communities. The most common reason is coal mining and the displacement of Germans after 1945. Whatever the reason, always led to the destruction of partial or complete. The fate of the people were always so complicated.

To attainment the targets of this master's thesis used for collecting and processing the data available.

Historical change regions are presented using maps.

Key words: History; landscape; extraction; GIS.

OBSAH:

1. ÚVOD	1
2. CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE	2
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	2
3. 1 Sídla.....	2
3. 2 Vysídlení obyvatel.....	3
Nucené vysídlení ve světě.....	3
3. 3 Nucené vysídlení v ČR - důvody	3
Těžba nerostných surovin	3
Vysídlení sudetských Němců.....	4
Výstavba vodních děl.....	5
Výstavba průmyslových podniků	6
4. CHARAKTERISTIKA STUDIJNÍHO ÚZEMÍ PŘÍPADOVÁ STUDIE	7
4. 1 Krušné hory	7
4. 2 Region Mostecka	7
Krajina Mostecka.....	8
Klimatické podmínky	8
Flóra a fauna	9
Nerostné bohatství	9
Historie Mostecka	9
4. 3 Region Teplicka	9
Krajina Teplicka	10
Klimatické podmínky	10
Flóra a fauna	10
Nerostné bohatství	11
Historie Teplicka.....	11
5. METODIKA	12
5. 1 Data	12
5. 2 Fotografie	12
5. 3 Mapy.....	14
5. 4 Tabulky.....	15

5. 5 Zpracování dat	15
6. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	18
6. 1 Historie osídlování Mostecka	18
6. 2 Historie osídlování Teplicka	19
6. 3 Důvody zániku obcí na Mostecku a Teplicku	20
Těžba uhlí na Mostecku a Teplicku	20
Zaniklé obce na Mostecku:	20
Zaniklé obce na Teplicku:.....	20
Vybrané zaniklé obce Mostecka	20
Ervěnice	20
Střimice.....	21
Libkovice	22
Vybrané zaniklé obce Teplicka.....	22
Staré Zabuřany	22
Pokrok.....	23
Vysídlení Němců po r. 1945 na Mostecku a Teplicku	23
Zaniklé obce na Mostecku:	23
Zaniklé obce na Teplicku:.....	23
Vybrané zaniklé obce Mostecka	23
Malý Háj	24
Zelený důl	24
Vybrané zaniklé obce Teplicka.....	25
Habartice.....	25
Přední Cínovec.....	25
Výstavba vodního díla Fláje na Mostecku a Teplicku.....	26
Zaniklá obec na Mostecku:	26
Zaniklé obce na Teplicku:.....	26
Vybrané zaniklé obce Mostecka	26
Fláje	26
Vybrané zaniklé obce Teplicka.....	27
Mackov	27
Nová Ves.....	27

Rozšíření Chemických závodů v Záluží u Litvínova na Mostecku	28
Zaniklá obec:.....	28
Záluží u Litvínova.....	28
7. VÝSLEDKY A PŘÍNOS PRÁCE	29
7. 1 Zaniklé obce Mostecka a Teplicka	29
7. 2 Zaniklé obce na Mostecku a Teplicku z důvodu těžby uhlí	29
Mostecko.....	29
Teplicko	34
7. 3 Vysídlení Němců po r. 1945 na Mostecku a Teplicku	38
Mostecko.....	38
Teplicko	41
7. 4 Výstavba vodního díla Fláje na Mostecku a Teplicku	44
Mostecko.....	44
Teplicko	46
7. 5 Rozšíření Chemických závodů na Mostecku	47
Mostecko.....	47
7. 6 Výsledky.....	50
8. DISKUZE.....	51
9. ZÁVĚR	52
10. PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	53
INTERNEROVÉ ZDROJE.....	56
SEZNAM FOTOGRAFIÍ.....	57
SEZNAM TABULEK.....	57
SEZNAM MAP.....	58
PŘÍLOHY	1

1. ÚVOD

Historie Mostecka a Teplicka je historicky spjatá s nuceným vysídlováním obyvatel a tím spojeným zánikem obcí.

Důvody pro zánik obcí byly četné. Práce se zabývá každým zvlášť, tak aby byl připomenut těžký osud obyvatel, kteří museli opustit své domovy. Zvlášť pro obyvatele s vyšším věkem to byla velmi komplikovaná situace.

V podstatě ve všech případech byla krajina změněna zcela. S nástupem těžby se vysídlovaly a likvidovaly některé obce, ale jiné se rozšiřovaly a začaly žít obdobím rozkvětu (SÝKOROVÁ 2002). Do těchto obcí se stěhovaly za prací nové pracovní síly. Rozmach těžby s sebou přinesl také rozmach průmyslu. Z regionů Mostecká a Teplická, které byly v dřívějších dobách celkem poklidné, se nyní stávala průmyslová a bohatá centra. V této oblasti byla tedy vysoká zaměstnanost díky faktorům, které byly příčinou zániku jiných obcí. V současné době dochází k útlumu těžby, poklesu zaměstnanosti. Krajina zůstala značně zdevastovaná povrchovou těžbou. V místech, kde je již těžba ukončena prochází krajina rekultivací a začleňuje se tedy zpět do normálního krajinného rázu.

Pohraničí bylo v minulosti také velmi ovlivněno odsunem Němců po roce 1945. Tyto lokality zůstaly zcela opuštěné. Tam kde na mapách dříve byly četné obce, jsou dnes jen lesnaté plochy. Pohraničí bylo dříve poměrně zalidněné, dnes upadá do zapomnění, díky velkým neobydleným plochám (MIKŠÍČEK 2005).

V současné době zbyly na obce již jen vzpomínky pamětníků, staré dobové fotografie, popřípadě filmový materiál v případě Starého Mostu.

2. CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Cílem této práce je studie zaniklých obcí na Mostecku a Teplicku. Tato práce bude mít tyto cíle:

- zpracovat literární rešerši na téma zaniklých obcí
- zpracovat studii území Mostecku a Teplicka z hlediska zaniklých obcí, změn krajinného rázu, historického vývoje krajiny.
- porovnat historické mapy s mapovými podklady současnosti.
- vyhodnotit výsledky analýzy území a navrhnout doporučení na základě informacích zjištěných v literární rešerši.

3. LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1 Sídla

Jsou seskupením sídelních jednotek, včetně hospodářských budov. Jsou to centra lidských aktivit (KAŠPAROVSKÝ 2003).

Nejstarším typem jsou sídla venkovská. Hlavním zdrojem obživy byla v té době půda. Tato sídla tedy vznikala v místech, která byla vhodná pro hospodářství a zemědělství. Polnosti a louky, které náleží k sídlu, se nazývají plužina. Charakter venkovských sídel se do dnešního dne postupně měnil (MAIER 2004). Dříve venkov charakterizovalo zemědělství a řemesla, byly používány tradiční stavební prvky. Dnešní venkov je moderní. Řemesla a zemědělství jsou na ústupu. Dříve venkovská sídla plnila funkci obytnou, dnes plní také funkci rekreační, nebo dopravní. Venkovská sídla mohou být rozptýlená. Například v Severní Americe a v Austrálii je možno vidět rozptýlené zemědělské usedlosti. V Evropě a v Asii je možné vidět i skupinová venkovská sídla. Samoty jsou součástí vesnických sídel (LANGER, VAŘEKA 1983). Venkovská sídla jsou charakteristická svým typickým návesním, nebo silničním půdorysem (VOTRUBEC 1980). I délka trvání obydlí charakterizuje typ venkovské sídla na stálé - domy, nebo dočasné – stany.

Od středověku vznikají také sídla městská. Jsou centrem ekonomických činností. Základní dělení podle jejich funkce je na města průmyslová, obchodní, dopravní, nebo vojenská (KAŠPAROVSKÝ 2003). V současné době plní města častokrát několik funkcí, a jejich zařazení do kategorií může být obtížné. Stejně jako rozlišení menšího městského sídla od venkovského.

Sídelní jednotky mají různé podoby. Samota je osamocené lidské obydlí. Často je takto postavená hájovna, pila, nebo mlýn. Osada je skupina malého počtu obydlí. Dnes se takto označuje část obce s vlastními čísly popisnými. Újezd byl dříve jen odbočkou z hlavní cesty, dnes je to označení pro území bez vlastní samosprávy – vojenské výcvikové prostory. Obec je nejmenší správní jednotka, je základní územní jednotkou (RŮŽIČKOVÁ ET. AL 2006).

3. 2 Vysídlení obyvatel

Vysídlení obyvatel, znamená v podstatě jejich migraci. Tato migrace může být dobrovolná, nebo nedobrovolná. U dobrovolné migrace jde o svobodné rozhodnutí obyvatel, které jim přináší určitou výhodu. Například lepší příležitost pro získání zaměstnání, studium, nebo také výhodnější místo pro stavbu rodinného domu. U nuceného vysídlení si obyvatelé tuto možnost nevybírají. Jsou vysídlovány všechny vrstvy obyvatel na daném území, popřípadě v dané národnosti. Vždy jde o rozhodnutí vyšší autority, kterému se musí podrobit (CARNEA, GUGGENHEIM 1993).

Nucené vysídlení ve světě

Ve světě se nucené vysídlování týká především původního domorodého obyvatelstva. Vzniká tedy i potřeba mezinárodních organizací tyto obyvatele chránit pomocí zákonů, deklarácí a mezinárodních úmluv. Hlavní iniciativu vyvíjí Organizace spojených národů. Nejčastějšími důvody vysídlování ve světě jsou těžba nerostných surovin a ozbrojené konflikty.

Nejhorším příkladem nuceného vysídlování je Demokratická republika Kongo. Těží se zde zlato, kasiterit a koltan. Z důvodu těžby opustilo své domovy na jeden milión lidí (KUTILOVÁ 2010). Další zemí je Angola s bohatými ložisky diamantů. Dochází k občanským válkám a k zabírání půdy, kterou musí obyvatelé opustit (KUTILOVÁ 2010). V Ázerbájdžánu, jsou obyvatelé nuceně vysídlováni z důvodu ozbrojeného konfliktu s Arménií. Vysídlováni jsou Arméni z Ázerbájdžánu a naopak Ázerbájdžánci z Arménie (MASNÍKOVÁ 2010).

3. 3 Nucené vysídlení v ČR - důvody

Těžba nerostných surovin

Dříve nazývaná Severočeská hnědouhelná pánev se rozkládá v okresech Chomutov, Most, Teplice a Louny. Její základ se utvářel před 22 – 17 milióny lety. V roce 1613 udělil císař Matyáš privilegium na těžbu uhlí u Havraně a Hrobu mosteckému občanovi Weindlichovi. Poprvé byla těžba uhlí popsána v roce 1791 v dole Magdaléna u Střimic. Nepřetržitá důlní činnost se zde provádí již od poloviny 19. století. V té době převládal hlubinný způsob dolování, který okolní krajinu devastuje jen velmi málo. Po roce 1948 zde převládá povrchová těžba uhlí.

Jen v okrese Most zaniklo vlivem těžby přes třicet obcí. Obce musely ustoupit z vlastního prostoru těžby, z prostoru budoucích výsypek, skládek orné půdy, vodních ploch a dalších průmyslových staveb spojených s těžbou uhlí. K likvidaci jednotlivých obcí docházelo až po definitivním rozhodnutí vlády. Například v případě Starého Mostu se jednalo o usnesení č. 180 z roku 1964. Mezi roky 1945 – 1960 zmizelo z českého pohraničí tři tisíce osad a více než sto obcí. Celkem podlehl demolici téměř padesát tisíc objektů (RŮŽIČKOVÁ ET. AL 2006). Nejvíce obcí na Mostecku a Teplicku bylo zničeno z důvodů těžby uhlí v Mostecké pánvi.

Vysídlených obcí z důvodu těžby uhlí bylo mnoho na celém území ČR. Na Chomutovsku (Pruněřov, Tušimice, Vrchnice a další), na Lounsku (Třískolupy), na Ústecku (Horní Varvažov, Hrbovice, Kamenice a další), na Karvinsku (Darkov, Kateřina, Louky a další) (ROUBÍK 1959).

Vysídlení sudetských Němců

Již po první světové válce se začala rozvíjet myšlenka odsunu Němců z Československa. Během druhé světové války vrcholily protiněmecké nálady, které se vyhroutily v roce 1945. Nejvíce tomu přispěly návraty vězňů z koncentračních táborů spolu s odhalováním nacistických zločinců.

Konkrétní plán se projednával ve Velké Británii ve vládě, která dala souhlas s odsunem Němců v roce 1942 (KUKLÍK 2001). USA daly svůj souhlas v roce 1943 během návštěvy prezidenta Edvarda Beneše (NÁLEVKA 2000). Zde získal prezident i souhlas od sovětské vlády od sovětského velvyslance (ZUDOVA – LEŠKOVÁ 2001). Na konci roku 1943 představil prezident Beneš na návštěvě v Moskvě svůj plán na vysídlení dvou miliónů sudetských Němců. Vysídlení Němců bylo definitivně odsouhlaseno na konferenci v Postupimi (SLÁDEK 2002). Všichni souhlasili s odsunem s tou podmínkou, že odsun bude proveden humánně. Na základě Benešova dekretu 108 byl německým obyvatelům zabaven veškerý majetek. Němci byli vysídleni z Československa, Maďarska, Polska, Holandska, Itálie, Belgie a Lucemburska.

Něž se v Postupimi dojednaly podmínky vysídlení, docházelo k divokým, spontánním odsunům, během kterých bylo zabito mnoho německých civilistů. Tyto zločiny zůstaly často nepotrestány. Na konci roku 1944 byl předán materiál Evropské poradní komisi (European Advisory Commission), ve kterém bylo vysídlení popsáno. O skutečné realitě se zde nepsalo (BRANDES 2005). Odsunové směrnice byly stanoveny až v roce 1945 na pokyn Klementa Gottwalda (ARBURG, STANĚK 2011). Armáda začala tyto směrnice, které podepsal generál Svoboda naplňovat 2. srpna 1945 (BIMAN, CÍLEK 1989). Pro odsun používala armáda hlavně vlakové soupravy, ale organizovala i pěší odsuny z oblastí Ústí nad Labem – Boží Dar. Denně se tímto způsobem transportovalo až čtyři tisíce osob. Němci byli při odsunech ubytováni přechodně v internačních táborech, kde byli shromážděni a byl připravován jejich transport. Jen během ubytování vznikala spousta problémů s kapacitou, se zásobováním i s organizací (STANĚK 1996).

Vysídlování sudetských Němců probíhalo i v jiných okresech. V okrese Český Krumlov to byly například obce Havlov, Hodoň, Graben, Kramolín a další. V okrese Jindřichův Hradec zanikly obce Kebharec, David, Pohodnice a další. V okrese Prachatice to byly tyto obce Bučina, Březová Lada, Horní Světlé Hory a další. Na Domažlicku byly vysídleny obce Horka, Bedřichov, Chřebřany a další. Na Plzeňsku (Ovčí Hora, Račín, Bálková a další), na Tachovsku (Frauentál, Pavlův Studenec a Pořejov), v okrese Karlovy Vary (Myslivny, Luhy, Klínovec a další), na Chomutovsku

(Nebovazy, Hájovna, Gabrielina Hut' a další), v okrese Děčín (Nová Víska, Popovičky, Lázy a další obce), na Lounsku (Hůrky a Kličín), v okrese Ústí nad Labem (Černičky, Hrbovice, Maškovice a další obce).

Oficiálně vyjádřila Česká republika lítost nad způsobeným utrpením v Česko – německé deklaraci o vzájemných vztazích v roce 1997.

Výstavba vodních děl

Výstavba vodních děl započala v ČR na začátku 19. století. Plní významnou funkci při hospodaření s povrchovou vodou. Hlavně je to zásobování pitnou vodou, chrání území před povodněmi. Kromě akumulární funkce mají také funkci energetickou (PLOS 2007). Vodní díla dělíme do kategorií podle významu od 1. – 4. kategorie. Vodní díla podléhají zákonu č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). Vodní díla v ČR spadají do povodí významných vodních toků – povodí Labe, povodí Vltavy, povodí Ohře, povodí Odry a povodí Moravy. Největší vodní dílo v ČR je Lipno, které se nachází na povodí Vltavy. Na druhém místě je Orlík, který se také nachází na povodí Vltavy. U výstavby Lipna musely ustoupit obce Frýdava, Horní Borková, Jestřábí. V případě vodního díla Orlík to byly například obce Zbenické Zlakovice, Těchnice a Políčko.

V podstatě u výstavby všech vodních děl, i těch malých ve vztahu k Lipnu, musely ustoupit vždy nějaké obce, které byly zničeny (ŠVIHÁLEK 2012). Na Benešovsku zanikaly obce z důvodu výstavby vodních děl Slapy (Hruškov, Mlýny, Smrčina a další) a Želivka (Libčice, Borovsko a další). Do okresu Kutná Hora zasáhla výstavba přehrad Želivka (Hrádek), Švihov (Švihov) a Vrchlice (Stará Lhota). Na Příbramsku ustoupily obce vodním dílům Orlík (Brousek, Bezík, Koledera a další), Slapy (Kobylníky, Cholín, Kovárna a další) a Kamýk (Voznice, Žebrákov, Šefrova a další). V okrese České Budějovice zanikaly obce Hladná a Horní Lipovsko z důvodu výstavby vodní nádrže Orlík. Další zaniklé obce v tomto okrese zanikly z důvodu výstavby vodních děl Hněvkovice (Jaroslavice) a Kořensko (Kořensko). V okrese Český Krumlov byly z důvodu stavby vodního díla Lipno vysídleny obce Frýdava, Frymburk a například Horní Borková. V okrese Písek zanikaly obce z důvodu výstavby vodního díla Orlík (Jílovec, Křešina, Solnice a další). V okrese Klatovy byly vysídleny obce kvůli výstavbě nádrže Dobrá Voda (Dobrá Voda a Hůrka). Na Plzeňsku se vysídly obce, které měly ustoupit vodní nádrži Hracholusky (Těchoděly a Dolany). Na Tachovsku ustoupila obec Lučina vodní nádrži Lučina. Na Chebsku to byla obec Jesenice, která musela ustoupit nádrži Jesenice. V okrese Karlovy Vary zanikly obce Skoky a Mlýnany nádrži Žlutice. Na Chomutovsku se stavěly nádrže Přísečnice (Přísečnice, Dolina a Kotlina), Nechranice (Běšice, Dolany, Drahonice a další) a Újezd (Kyjice).

Výstavba průmyslových podniků

Důležité období pro průmysl byla průmyslová revoluce v polovině 19. století (ZWACH 1947). Průmysl je významné odvětví hospodářství ČR. S rozvojem průmyslu v ČR rostla potřeba velkých koncernů. Tyto stavby se většinou stavěly za hranicemi měst. Z důvodu husté sítě obcí se výstavba ani tak neobešla bez zániku malých obcí. Při zahájení provozu většinou nastal problém s nedostatkem zaměstnanců. Jen na Mostecku bylo zřízeno zhruba 50 pracovních táborů. Některé ubytovávaly pracovníky, kteří se přihlásili dobrovolně. Některé se ale podobaly koncentračním táborům, ve kterých byli váleční zajatci. Během výstavby to byli Češi. Po příchodu Sovětské armády zase zajatí Němci. Tyto tábory měly zajistit dostatek zaměstnanců pro rozvíjející se výrobu (DĚDINOVÁ 1991).

4. CHARAKTERISTIKA STUDIJNÍHO ÚZEMÍ PŘÍPADOVÁ STUDIE

4.1 Krušné hory

Na území Mostecka a Teplicka se nachází Krušné hory. Jejich historie začala v předprvohorním období. Dnešní podoba hor se vytvořila ve třetihorách, kdy silné tektonické zlomové poklesy vytvořily hluboká údolí na jihovýchodní straně Krušných hor. Jejich dřívější název byl Rudohoří, německy Erzgebirge. Tento název poukazyval na nerostné bohatství Krušných hor. Jejich délka je 130 km a průměrná šířka je 40 km. Jejich rozloha je asi 1600 km² (ČIHAŘ 2002). Patří k našim nejdelším pohořím. Hřbet Krušných hor tvoří státní hranici naší republiky. Na severovýchodě jsou ohraničeny Nakléřovským sedlem, na východě je ohraničuje Mostecká pánev, na jihu Krušných hor teče řeka Ohře a na severu je Spolková republika Německo. V Německu svahy Krušných hor pozvolně klesají. Na české straně svahy příkře padají 500 -700 m dlouhým svahem do příkopové propadliny. Tak je tvořena podkrušnohorskou pánví. Krušné hory dělíme na Klínoveckou a Loučenskou hornatinu. Průměrná výška Krušných hor je 800 – 1000 m. n. m. Nejvyšším bodem je Klínovec s výškou 1244 m. n. m. (DAVID, SOUKUP 2002). Na území Krušných hor se nachází množství chráněných území, zoologické zahrady a botanická zahrada.

Nejvýznamnější vodní toky jsou v Krušných horách Svatava, Rolava, Bystřice, Černá, Chomutovka a Flájský potok. Významné vodní nádrže jsou Fláje a Přísečnice.

Osídlování Krušných hor začalo již v pravěku. Osady využívaly obchodních cest. Díky obchodu docházelo k rychlejšímu rozvoji regionu. Nejznámější obchodní stezka se jmenovala Kralupská solná stezka. Existovala už v desátém století. Masivnější osídlování probíhalo ve 12. – 15. století. V této době byla ve Freibergu, Schneebergu a v Annabergu objevena ložiska stříbra. Těžil se také cín, měď, wolfram, nikl a kobalt. V Krušných horách se také rozvíjela řemesla. Výroba hraček, krajkářství a paličkování. Od 19. století se rozvíjí těžba uhlí.

Ve 20. století došlo k velkému narušení vztahů mezi obyvateli Čech a Německa. Nejdříve vztahy utlumila druhá světová válka. Později, během odsunu Němců docházelo k těžkým životním situacím obyvatel. Po odsunu zůstaly vyliďněné obce, které byly postupně demolovány. K zániku obcí přispěla i těžba uhlí na úpatí Krušných hor. Přinesla sice regionu ekonomický prospěch, ale spousta obyvatel přišla o svůj domov. Z důvodu povrchové těžby hnědého uhlí docházelo k velké plošné devastaci krajiny. Lesy Krušných hor byly velmi poznamenány průmyslovými zplodinami.

4.2 Region Mostecka

Území, kterému se říká Mostecko, se nachází mezi Krušnými horami a Českým středohořím. Sousedí s okresy Teplice, Louny a Chomutov. Na svém území má 26 obcí, ale jen 4 mají statut města. Rozloha okresu je 417 Km². Počet obyvatel byl ke dni 26. 3. 2011 byl 111 775 obyvatel. Svojí rozlohou patří mezi nejmenší, ale zároveň

i nejlidnatější okresy naší republiky (ČSÚ 2012). Největším městem této oblasti je město Most. Jeho nejvýznamnější dominantou je hrad Hněvín, který byl vystavěn na počátku 13. století (KNÁPEK 2002).

Krajina Mostecka

Vývoj krajinného reliéfu byl utvářen procesy vrásnění, vulkanickou činností, větrem, sedimentací a vodní erozí. Zvlněný reliéf mostecké pánve získal podobu sedimentací ve sladkovodním jezeře, kde v období třetihor vznikaly postupně uhelné taje a nadložní jílovité až písčité usazeniny (ČTVRTNÍČEK 2008).

Okres se nachází na území tří geografických celků. Na severu Krušné hory, jihovýchodně České středohoří a v jihozápadní části Žatecká plošina. V okolí města Most se nachází Mostecká kotlina – velká pánev (ČSÚ 2012). Výškový rozdíl se tak pohybuje mezi 204 – 956 m n. m. Nejvyšším místem je hora Loučná - 956 m n. m. a nejnižším místem je bod u řeky Bíliny pod vrchem Bořeň – 204 m n. m.

V okrese Most se nachází vodní toky Bílina, Srpina, Bílý potok, Loupnice, Panenský potok, Janovský potok, Jiřetínský potok, Černický potok, Šramnický potok, Kateřinský potok, Svidnice, Načetínský potok, Flájský potok, Telčský potok, Vesnický potok, Rašeliník, Pstružný potok, Bystrý potok, Lomský potok, Radčický potok, Poustevnický potok, Divoký potok, Loučenský potok, Klášterský potok, Radní potok, Liběšický potok, Lužický potok, Syčivka, Mukovský potok, Luční potok, Kundratický potok. (ČSÚ 2012). Významnou vodní plochou Mostecka je vodní nádrž Fláje. Její rozloha je 153 ha. Její hlavní funkcí je zásobování pitnou vodou regionu Mostecka a Teplicka. V rámci rekultivace vzniklo jezero Most, jehož rozloha je 311 ha. Další vodní plochy regionu jsou Matylda, Venuše, Janov, Vrbenský, Propadlina, Pila, Černice, Vítěz, Nová Voda, Rudý sever, Šedák, Oprám, Malý Oprám, Pod Osadou, Bomba, Kaftan, Bahník, Coufalův rybník, Plutovský rybník, jezero Nejedlý.

Klimatické podmínky

Průměrné roční srážky v okrese Most jsou 500 milimetrů. Průměrné roční teploty jsou spíše nadprůměrné – 8,2 °C. Dle studie doktora a předního klimatologa Quitta patří Mostecko do teplé oblasti (QUITT 1971). Díky velké členitosti terénu v této oblasti se zde často vyskytují mlhy (ČSÚ 2012). Hydrogeologické podmínky této oblasti jsou nejvíce ovlivněny důlní činností (ČERMÁK, KOHEL, DEDERA 2002). V oblasti Mostecka dochází k jevu, kterému se říká dešťový stín. Krušné hory blokují chladný vzduch a tím dochází k vysrážení vzdušné vlhkosti. Do oblasti Mostecka postupuje vzduch již ochuzený o tuto vlhkost.

Flóra a fauna

Většina okresu patří do lesostepního pásma s dřevinami, které snáší i velmi ztížené podmínky. V této lokalitě převažují dubohabřiny *Carpinion* a lipové doubravy *Tilieto-Quercetum variohumidum*, hlavně černýšové dubohabřiny *Melampyro nemorosi* – *Carpinetum*. Skladbu tvoří dubohabřiny s dubem zimním *Quercus petraea* a habrem *Carpinus betulus*. Příměsí tvoří lípy *Tilia cordata*, dub letní *Quercus robur*, jasan *Fraxinus excelsior* a například klen *Acer pseudoplatanus* (NEUHÄUSLOVÁ – NOVOTNÁ 1998). Fauna je na Mostecku bohatě zastoupená. Z hadů je to například užovka hladká *Coronella austriaca*, užovka obojková *Natrix natrix*, slepýš křehký *Anguis fragilis*. Ze savců je na Mostecku zastoupeno například prase divoké *Sus scrofa*, srnec *Capreolus capreolus*, liška obecná *Vulpes vulpes*, zajíc polní *Lepus europaeus*, sysel obecný *Citellus citellus*, kuna lesní *Martes martes* i kuna skalní *Martes foina* (BEJČEK, ŠTASTNÝ 2000).

Nerostné bohatství

Na území Mostecká se nachází velká ložiska uhlí a ložiska mědi a stříbra. První zmínka o těžbě uhlí na Mostecku pochází ze záznamů Oseckého kláštera. Zde byl uchován záznam o těžbě z roku 1763 ve Smiřicích. Tato obec dnes již neexistuje, podlehla rozšiřování těžby v pozdější době (SÝKOROVÁ 2002). Při zahájení masivní těžby uhlí docházelo k velkému soustředění průmyslu do této oblasti. V minulosti tato oblast byla synonymem pro měsíční krajinu, průmysl a špatné životní prostředí. V současné době dochází k útlumu těžební činnosti a tím i k velké nezaměstnanosti v regionu, který v minulosti přilákal spoustu obyvatel díky dobře placeným místům v průmyslu.

Historie Mostecká

První zmínka o městu Most pochází z Kosmovy kroniky, kdy území budoucího města bylo zcela podmáčeno a kupci putující z Německa do Prahy putovali po lávkách – mostech. Odtud název města Most. Dle záznamů z dob husitských válek, bylo obyvatelstvo města, patřící k bohatým patricijům převážně německé. Německé obyvatelstvo zde bylo v takové míře hlavně proto, že město Most nebylo vždy součástí naší republiky, v té době České koruny. Hospodářský, společenský a kulturní rozkvět zažívalo Mostecko ve 13. století. Kulturní rozmach zajišťovala síť klášterů na území. Díky přemyslovské politice se dařilo i zemědělství v této oblasti, které přilákalo další německé osadníky.

4. 3 Region Teplicka

Vývoj krajinného reliéfu byl utvářen procesy vrásnění, vulkanickou činností, větrem, sedimentací a vodní erozí. Území okresu Teplic sousedí s okresy Most, Ústí nad Labem, Litoměřice a částečně i s okresem Louny. V okrese Teplice se nachází 34 obcí, z nichž 8 má statut města. Rozloha okresu je 469 km². Počet obyvatel byl ke dni 26. 3.

2011 125 498 obyvatel (ČSÚ 2012). Největší město okresu je město Teplice, které je známé jako významné lázeňské město od roku 762. Dominantou města je Doubravská hora.

Krajina Teplicka

Na území okresu se nachází Krušné hory i České středohoří. Území je tak velmi členité. Nejvyšší bod je na vrchu Pramenáč – 909 m n. m. Nejnižší místo okresu se nachází u Malhostic – 162 m n. m.

Vodní toky Teplicka jsou řeka Bílina, Bouřlivec, Štrbický potok, Ledvický potok, Loučenský potok, Osecký potok, Hájský potok, Mlýnecký potok, Křižanovský potok, Divoká Bystřice, Flájský potok, Moldavský potok, Jelení potok, Radní potok, Domaslavický potok, Lesní potok, Sviní potok, Mstišovský potok, Bobový potok, Skalní potok, Nerudův potok, Bystřice, Liščí potok, Mohelnice, Černý potok, Telnický potok, Ždírnický potok, Habartický potok, Maršovský potok, Šotolský potok, Důlní potok, Zalužanský potok, Oldřišský potok.

Na Teplicku se nachází i významné vodní nádrže. Ve Všchlapech se nachází největší nádrž, která je 1 km dlouhá a 300 m široká. Další vodní plochy jsou Modlany, Barbora Jeníkov, Barbora Duchcov, Heřman, U Sklářny, Leontýna, Dubský rybník, Dub, Bagr, Salát, Hájská I, Hájská II, Hranáč, Vinduška, Starý rybník, Máj, Kamenitý rybník, Otakar, Stříbrný rybník, Proboštovský rybník, Jaroslav, Vápenka, Malhostický rybník, Kateřina, Dlouhý rybník, Mářinka, Osecký rybník, Velký tovární rybník.

Klimatické podmínky

Průměrná roční teplota se pohybuje kolem 7°C. V pánevní oblasti jsou sušší a teplejší klimatické podmínky. Její poloha je ve výšce 300 m n. m. (BEJČEK ET. AL 2003). Množství srážek je průměrně 600 mm ročně (ČSÚ 2012). Oblast se nachází v tzv. dešťovém stínu. Důvodem je, že se nad horami ochlazuje vzduch tak, že dochází ke srážení vzdušné vlhkosti, takže dále postupuje vzduch již ochuzený o tuto vlhkost.

Flóra a fauna

Z dřevin se na Teplicku nejčastěji nachází dub, buk, habr, bříza, jasan, lípa a javor. Na rovinách se nacházely luhy a olšiny, které přecházely v dubo-habrové lesy. Vlivem povrchové těžby vymizely částečně lesy a po rekultivacích tvoří zeleň náhradní, nepůvodní dřeviny (ONDRÁČEK 2007). V okolí řeky Bíliny se nacházely vrby, topoly, dubo-habrové a dubo-lipové háje (ZELENÝ 1999).

Na Teplicku se nachází vodní plochy, kolem kterých se často vyskytují mokřady, kde roste puškovec obecný *Acorus calamus*, papratka samičí *Athyrium filix – femina*, třtina šedavá *Calamagrostis canescens*, kosatec žlutý *Iris pseudacorus*, sítina rozkladitá *Juncus effusus*, rákos obecný *Phragmites australis*, pryskyřník plazivý

Ranunculus repens, kostival lékařský *Symphytum officinale* (ONDRÁČEK 2007). Dřeviny jsou na tomto území zastoupené hlavně listnatými stromy. Roste zde olše lepkavá *Alnus glutinosa*, bříza bělokorá *Betula pendula*, vrba popelavá *Salix cinerea*, nebo vrba křehká *Salix fragilis* (ONDRÁČEK 2007). Nejčastěji zastoupeným živočichem je na Teplicku mravenec. Vyskytuje se zde ve dvaceti druzích, například mravenec žahavý *Myrmica rubra*, mravenec otročí *Formica fusca*, mravenec žlutý *Lasius flavus*, mravenec černošedý *Lasius fuliginosus*, nebo mravenec obecný *Lasius niger*. Na Teplicku žije prokazatelně velké množství bezobratlých živočichů. Z plazů je to například užovka obojková *Natrix natrix* (BEJČEK, ŠŤASTNÝ 2000).

Nerostné bohatství

Nerostné bohatství na Teplicku bylo pestré. S tím byla spojena i rozsáhlá těžba na velké části území. Nejvýznamnějším a nejznámějším nerostným bohatstvím Teplicka jsou minerální prameny, které byly objeveny v roce 762. V Krupce se těžil cín. Dle dobových záznamů asi od 12. století ve dvou stříbrných dolech. Později se zde těžil i molybden, živec a wolfram. Těžba byla v Krupce ukončena v roce 1922. Obnovila se jen v době okupace na krátkou dobu. Ve Vrchoslavi se těžil Fluorit. Dobývání začalo v roce 1951. V roce 1966 byla těžba ukončena po vytěžení ložiska. Důležitou nerostnou surovinou na Teplicku je hnědé uhlí. V této lokalitě se dobývá povrchovou těžbou.

Historie Teplicka

První zmínka o městě se objevuje ve 13. století v Jarlochově kronice. Vznik města souvisí se založením teplického kláštera. V roce 762 byly objeveny minerální prameny, které proslavily Teplicko po celém světě. Kolem 17. století se začínají archivovat seznamy lázeňských hostů. Od založení města bylo obyvatelstvo převážně německé, až do odsunu po roce 1945. Do té doby žilo v Teplicích pouze 13 % Čechů. Před druhou světovou válkou byly Teplice připojeny k Hitlerově Třetí Říši (BURSA 1994).

5. METODIKA

5. 1 Data

Data jsou základem diplomové práce a tedy vstupními informacemi. Nejvíce času je potřeba k jejich vyhledání, zpracování a vyhodnocení jejich přínosu pro konkrétní problematiku. Po vyhodnocení dat se stávají výstupními informacemi, které jsou již výsledkem (RAPANT 2006).

Veškerá data byla čerpána v Městském muzeu v Mostě, v Městském muzeu v Duchcově. Ostatní informace byly čerpány z kronik, historických záznamů, fotografií a z rozhovorů s obyvateli. Tyto informace byly k získání v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem, v knihovně obecního úřadu obce Háj u Duchcova, na Městském úřadu v Litvínově a na obecním úřadě v Oseku. Vznik a zánik obcí je možno porovnat v Retrospektivním lexikonu obcí Československé socialistické republiky (FIALOVÁ 1978). Data, která byla vyhledána na internetu, byla ze stránek Českého statistického úřadu, z Historie Litvínovska, které spravuje historik Čtvrtníček a také ze stránek Severočeských dolů, kde jsou publikovány ročenky, záměry a aktuální informace.

Městské muzeum v Duchcově – získány ústní informace o tom, kam se přestěhovali obyvatelé ze Starých Zabušan.

Severočeská vědecká knihovna – zapůjčena literatura Zmizelé domovy – autor historička Sýkorová Jana.

Informace o počtu obyvatel a počtu domů byla čerpána z Historického lexikonu obcí České republiky 1869 – 2005, který vydal Český statistický úřad v roce 2006, jehož hlavními autory jsou Růžičková J., Škrabal J.

Programy

Veškeré mapové podklady v GIS byly tvořeny v programu ArcGIS, verze 9. 3. (ESRI Inc, 2008). ArcGIS je jedním z geografických informačních systémů, které umožňují zpracovávání mapových podkladů. Tento program byl použit na základě mých předchozích zkušeností z výuky na České zemědělské univerzitě.

Mapy GIS zobrazují souhrn zaniklých sídel, zástavbu zaniklých obcí, katastr obcí ve stabilním katastru, ve vojenském mapování, v 50. letech a zobrazují katastr zaniklých obcí v současnosti.

5. 2 Fotografie

Veškeré fotografie jsou autorské. Pořízeny byly všechny v roce 2014. Při jejich pořízení vždy předcházela terénní průzkum, při kterém bylo dané místo vyhledáno. Příprava vždy spočívala ve vyhledání místa internetových zdrojích, místo bylo porovnáno se současnými, leteckými a historickými mapami. Pomůckou pro vyhledání

míst v terénu byly GPS souřadnice – Global Positioning System (Globální polohovací systém). Pro vyhledání souřadnic byla použita navigace mobilního telefonu Sygic navigation. Po určení GPS souřadnic následoval průzkum terénu. Po nalezení místa byly pořízené fotografie, ze kterých se později vybraly ty, které byly vloženy do této diplomové práce.

Foto 1: Místo, kde stála obec Ervěnice

Místo této obce bylo určeno na GPS souřadnicích: 50,5166225° s. š., 13,5311733° v. d.

Foto 2: Lokalita zaniklé obce Střimice

Místo středu této obce bylo určeno pomocí GPS souřadnic pod Letištěm Most. Samotné letiště stojí na okraji bývalých Střimic. GPS centra Střimic jsou 50,5315725 s. š., 13,6674108 v. d.

Foto 3: Místo, kde ležela obec Libkovice

Počátek obce byl určen jižně od obce Lom. Jeho GPS souřadnice jsou: 50,5821883 s. š., 13,6768311 v. d.

Foto 4: Místo původní obce Staré Zabušany

Centrum původní obce leží jižně od současné obce Zabušany. GPS souřadnice: 50,6043327 s. š., 13,7878567 v. d.

Foto 5: Místo, kde se nacházela osada Pokrok dnes

Místo bylo určeno i pomocí turistických ukazatelů na Liptické stezce. Místo je dobře značeno směrem k jezeru Emma, které vzniklo následnou rekultivací. GPS souřadnice jsou: 50,5969511 s. š., 13,7396622 v. d.

Foto 6: Kostel v Malém Háji a pomník obětem druhé světové války

Toto místo lze nalézt snadno, bez překonávání terénních nerovností. Vzhledem k tomu, že část obce stále existuje, je možno přijet k objektům po silnici. GPS souřadnice původního kostela jsou: 50,5860967 s. š., 13,4180253 v. d. GPS souřadnice památníku obětem druhé světové války jsou: 50,5868114 s. š., 13,4193292 v. d.

Foto 7: Místo, kde stál kostel, dle pamětníka pana Grögera

Centrum zaniklé obce Zelený Důl je v současné době zastavěné vietnamskou tržnicí a pensionem „Na Čáře“. Dle vyprávění pamětníka pana Grögera bylo vyfocené místo, kde stál kostel. GPS souřadnice jsou: 50,6495514 s. š., 13,3724206 v. d.

Foto 8: Zbytky základů a informační tabule na místě zaniklé obce Habartice

Na tomto místě byla vyfocena informační tabule, která informuje o zaniklé obci Habartice. Její GPS souřadnice jsou: 50,7222486 s. š., 13,8808500 v. d. Zbytky základů domů byly vyfoceny na místě: 50,7222344 s. š., 13,8802128 v. d.

Foto 9: Zbytky obce Přední Cínovec

Po zaniklé obci Přední Cínovec je možné najít pozůstatky základů domů a pozůstatky opěrných zdí domů. Pro vyfocení těchto základů je nutné je vyhledat v terénu. Při průzkumu terénu je možno zbytky domů vidět zhruba ze vzdálenosti desítek metrů. Terén je v těchto místech silně podmáčen. GPS souřadnice domů jsou například: 50,7250350 s. š., 13,8079981 v. d., další 50,7245419 s. š., 13,8090378 v. d., nebo další 50,7246878 s. š., 13, 8100931 v. d., v této lokalitě je takových zbytků domů víc. Pořízených fotek je mnoho.

Foto 10: Zbytky kostela obce Fláje a pamětný kříž na obec Fláje

V této lokalitě byly foceny základy původního kostela a pamětný kříž na obec Fláje. Kostel, který byl přesunut do Českého Jiřetína, focen nebyl. GPS souřadnice základů kostela: 50,6826331 s. š., 13,6117481 v. d. Souřadnice pamětného kříže: 50,6860442 s. š., 13,6096936 v. d. Jako v případě Předního Cínovce, bylo vyfoceno větší množství fotek, GPS souřadnic zbytků domů je tedy mnoho.

Foto 11: Místo, kde byla obec Mackov

Po této obci nezbylo nic, kromě starých základů. GPS centra obce jsou: 50,7000992 s. š., 13,6229894 v. d., a GPS souřadnice základů jsou: 50,6993075 s. š., 13,6232444 v. d.

Foto 12: Zbytky domů z obce Nová Ves

Zaniklá obec Nová Ves stála podél Flájského potoka a pozůstatky zdí z kamene i cihel se dají najít na velké ploše. Do této diplomové práce byly přidány fotografie největších nalezených pozůstatků domů. Jejich GPS souřadnice jsou: 50,6822033 s. š., 13,6445803 v. d. a 50,6814511 s. š., 13,6452317 v. d. V této oblasti je terén opět velmi podmáčen s množstvím malých přítoků Flájského potoka. Terén je velmi nerovný.

Foto 13: Záluží u Litvínova

Místo, kde stála zaniklá obec Záluží u Litvínova je zastavěno Chemickými závody – Unipetrol a.s. (dříve Petrochemie). GPS souřadnice původní obce jsou: 50,5642075 s. š., 13,6004647 v. d., a 50,5740978 s. š., 13,5972343 v. d.

5. 3 Mapy

Zdrojem map je Vědecká knihovna v Olomouci (<http://www.vkol.cz/>). Mapy byly vloženy do práce ve formátu JPEG jako obrázek. Mapy byly přes program Malování oříznuté do požadované velikosti a vyříznuté zájmové území. Pro porovnání byly použity mapy Ortofoto (WMTS) 2014. Tyto mapy byly oříznuté v programu malování, aby byl zobrazen požadovaný region. Mapy byly vloženy do DP jako obrázek ve formátu JPEG. Mapy byly v práci použity pro porovnání stavu osídlení z roku 1862 proti současnému stavu osídlení. Pro ukázkou husté sítě obcí, která se změnila v povrchové lomy, popřípadě lesnatý porost, nebo vodní plochu. Pomocí mapových podkladů je vidět rozsah a množství zaniklých obcí.

5. 4 Tabulky

Veškeré tabulky v této práci jsou vyrobené v programu Word. Tento program byl vybrán z toho důvodu, že vytvořené tabulky byly v základním provedení a bylo tak možné jednoduše přidávat sloupce a řádky přímo v DP. V případě potřeby složitějších tabulek, by byl použit program Excel. Data do tabulek byla čerpána v Historickém lexikonu obcí České republiky 1969 – 2005, který vydal Český statistický úřad v roce 2006 a jehož hlavními autory jsou Růžičková J. a Škrabal J.

Tabulky byly použity pro přehled vývoje počtu obyvatel a počtu domů, které podlely demolicí, aby tak ustoupily politickým zájmům.

5. 5 Zpracování dat

Získané informace byly roztříděny dle problematiky. Vybrané byly jen ty, které přímo souvisely s problematikou zaniklých obcí. Tabulky byly zpracované v programu Word, který byl vhodnější pro tuto DP, než program Excel.

Fotografie byly také vloženy ve formátu JPEG. Veškeré tabulky a mapy jsou uvedené v kapitole 7. Výsledky a přínos práce, kde jsou podrobně popisovány a zpracovány.

Tvorba map v programu ArcGIS

Na první místě byla lokalizována katastrální území obcí. Lokalizace probíhala pomocí souřadnicového systému S – JSTK. S – JSTK je systém Jednotné trigonometrické sítě katastrální. Je to pravoúhlá souřadnicová síť. Jejímž základem je Křovákovo zobrazení z roku 1922 (LENHART et al. 2000).

III. vojenské mapování:

vojenské mapování, Františko - josefské je v měřítku 1 : 25 000. Díky kvalitě zpracování byly převzaty československým státem po roce 1918. Tyto mapy zobrazují proces industrializace a urbanizace (SEMOTANOVÁ 2002). Originály těchto map mají barevně odlišeno vodstvo, louky, zahrady a lesy (LIPSKÝ 2000).

Mapové podklady byly staženy z geoportálu Cenia, který je veřejně přístupný. Pomocí služby WMS byla načtena vrstva v souřadnicovém systému S – JSTK. Postup byl přes volbu *zobrazení* v programu ArcGis, byly vybrány *vlastnosti datového rámce*, dále *výběr souřadnicového systému S – JSTK Krovak EastNorth*. Transformace z *GCS_WGS_1984* do *GCS_S_JSTK* byla provedena pomocí metody *S_JSTK_To_WGS_1984_1*. Nová vrstva shp – „zanik_obce“, souřadnicový systém S – JSTK Krovak EastNorth byla vytvořena přes volbu *editace vrstvy*, dále *vlastní usazení jednotlivých obcí* dle III. Vojenského mapování, *ukončení a uložení editace vrstvy „zanik_obce“*. Ke zjištění souřadnic obcí byla použita v programu ArcGis volba

ArcToolBox, dále *správa dat*, následně použít *výběr vrstvy*, a nástrojem *přidání souřadnic XY* se v atributové tabulce zobrazily souřadnice v dalším sloupci.

Vektorizace zástavby ve III. vojenském mapování: nejdříve byla vytvořena nová vrstva shp „VM_line“ liniového typu, souřadnicový systém S – JSTK Krovak EastNorth. Byla vybrána možnost *editace vrstvy*, dále *vlastní vektorizace* a byla označena zástavba obce na mapě, editace byla následně *ukončena a uložena*. Liniová vrstva „VM_line“ byla převedena nástrojem *vrstva do polygonu* na polygon. Jen tak je možno určit plochu. Vznikla tedy nová vrstva „VM_gon“. Všechny vrstvy byly vytvořeny tímto způsobem.

Císařské otisky map stabilního katastru:

mapovány byly kolem roku 1840 v měřítku 1 : 2880.

Georeference: Z Geoportálu ČÚZK byly staženy mapy Stabilního katastru požadovaných území jako obrázky ve formátu PNG. Tyto obrázky byly v programu Microsoft Printer Manager oříznuté, byl upraven kontrast a jas. Do programu ArcGis byly přidány jako rastry bez prostorové orientace. Tyto obrázky bylo potřeba georeferencovat. To znamená přiřadit je do souřadnicového systému. Pomocí nástroje Georeference jim byla prostorová orientace přiřazena pomocí tzv. *vlíčovacích bodů*. Vlíčovací body jsou výrazné topografické prvky, kostely a křižovatky. Většinou byly použity 3 až 4 vlíčovací body. Čím více je vlíčovacích bodů, tím je větší přesnost výsledného georeferencovaného pokladu.

Vektorizace zástavby ve Stabilním katastru: postup byl zvolen stejný, jako u III. Vojenského mapování. Jména vrstev byla zvolena u zástavby „SK_zast_1“, u staveb „SK_stav_1“ u liniové vrstvy. Malé l bylo zvoleno pro označení linií. Jména výsledků polygonizace byla zvolena u zástavby „SK_zast_g“ a u staveb „SK_stav_g“. Malé g bylo zvoleno pro označení polygonů.

Letecké snímky při tvorbě map z 50. let:

byly staženy jednotlivé obrázky z Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu v Dobrušce – VGHMÚř. Tyto obrázky byly postupně **georeferencovány** stejným způsobem, jako u císařských otisků, pomocí vlíčovacích bodů. **Vektorizace** probíhala také stejným způsobem. Liniové vrstvy byly označeny u zástavby „50_zast_1“, u staveb „50_stav_1“, výsledky polygonizace byly označeny u zástavby „50_zast_g“, u staveb „50_stav_g“.

Letecké snímky ze současnosti:

při tvorbě map ze současnosti byly podklady staženy pomocí WMS služby, kterou poskytuje ČUZK. Tyto vrstvy se již nemusí georeferencovat. V programu byly pomocí transformace převedeny ze souřadnicového systému WGS 1984 do souřadnicového systému S – JTSK Krovak EastNorth, jak bylo popsáno u mapových podkladů. **Vektorizace** probíhala opět stejným způsobem. Názvy vrstev u liniové zástavby „SS_zast_l“, u staveb „SS_stav_l“. Názvy vrstev, které byly výsledkem polygonizace byly zvoleny u zástavby „SS_zast_g“, u staveb „SS_stav_g“.

Výpočet plochy zástavby a jednotlivých staveb:

V atributové tabulce polygonových vrstev se přidá sloupec „plocha“. Tato vrstva již nesmí být v editaci. Pomocí nástroje *výpočet geometrie* je dosazena u jednotlivých prvků plocha v m². Tabulka vycházející z těchto polygonových prvků je v kapitole 7. 6 (tabulka 15).

Vizualizace výsledků:

Pro zobrazení jednotlivých vrstev byl mapový výstup doplněn běžnými mapovými prvky – severka, grafické měřítko a legenda.

Vyhodnocení výsledků:

pomocí atributové tabulky bylo zjištěno, kolik bylo budov a jaká byla jejich rozloha ve sledovaném období. Zástavba zaniklých obcí s časem ubývala. V některých obcích zcela vymizela.

6. SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

6. 1 Historie osídlování Mostecka

Starší doba kamenná 250 000 – 40 000 př. n. l.

Během historických nálezů byl v okolí zaniklé obce Záluží nalezen křemeneč v podobě pěstního klínu, který dokazuje výskyt prvního osídlení této oblasti (SÝKOROVÁ 2002).

Mladší doba kamenná 5 500 – 4 200 př. n. l.

Dle archeologických nálezů bylo zjištěno, že kultura obyvatel se vyznačovala lineární a vypíchanou keramikou. Lineární výzdoba nádob měla rovné a zavlnuté čáry. Kultura s vypíchanou keramikou zdobila nádoby pomocí vpichů, nebo dvojvpichů. Později byla tato oblast osídlená i obyvateli s kulturou únětickou a knovízskou (SÝKOROVÁ 2002).

Raný středověk 600 – 1 200 n. l.

Pro vznik venkovského sídla bylo potřeba vybrat vhodnou zemědělskou plochu a snadno přístupný vodní zdroj. V této době vznikají také sídla s tržním zaměřením, ze kterých se v budoucnu stanou městská sídla (SÝKOROVÁ 2002).

30. léta 13. století

V této době se zde soustřeďuje zájem přemyslovských panovníků. Významné lokality této oblasti byly v té době Most, Ervěnice, Kopisty a Dolní Jiřetín. Rozvoji vesnických sídel v oblasti přispělo Komořanské jezero. Obchodní styky vznikaly díky blízkým hranicím, kde vznikaly cesty a stezky vedoucí průsmyky v lesích v Krušných horách. Těmito cestami obyvatelé nabízeli například obilí z přebytků z úrodného Mostecka. V této době se začíná osidlovat i oblast v úpatí Krušných hor, kde půda nebyla tolik úrodná. Venkovská sídla mají lánový tvar. Pozemky mají tvar dlouhých pásů připojených k usedlostem. Dvě usedlosti podél komunikace kopírují vodní tok (SÝKOROVÁ 2002).

13. a 14. století

V této době vznikají v Krušných horách vsi se záhumenicovou plužinou. Polnosti a louky jsou za humny, za osídlenou částí sídla. Zemědělská půda se rozšiřuje na úkor lesů. Zvyšuje se také zájem o hornickou činnost (SÝKOROVÁ 2002).

2. pol. 15. století

Osídlení postupuje na hřebeny Krušných hor. Jedná se hlavně o hornická sídla. Obyvatelstvo tvoří těžaři, horníci, řemeslníci a obchodníci. Významným sídlem byla Hora Svate Kateřiny. Jiná venkovská sídla zásobovala hornické obce dřevem, které bylo potřeba pro rudné dobývání. Také chov dobytka je do dnešního dne k vidění na hřebenech Krušných hor (SÝKOROVÁ 2002).

V tabulce 1 vidíme vývoj počtu obyvatel v regionu (tabulka 1). Z tabulky vyplývá, že nejvíce obyvatel bydlelo v regionu kolem roku 1930. V tabulce je i rozdělení počtu domů dle jednotlivých let. Nejvíce domů v regionu bylo na počátku těžby uhlí.

Tabulka 1: vývoj počtu obyvatel a počtu domů na Mostecku

Mostecko	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Počet obyv.	38222	65500	100808	118762	127424	101199	112818	117297	117196
Počet domů	5484	6727	8295	9750	12513	13921	11628	8925	9390

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

6. 2 Historie osídlování Teplicka

6. století

V této době dochází k osídlení obyvateli z oblastí mezi Dněprem, Dněstrem, Horní Vislou a řekou Pripjatí. Vznikají venkovská sídliště na nejúrodnějších lokalitách, hlavně kolem středního toku Bíliny (RUSÓ 2008).

10. století

Centrem regionu byla do 9. století oblast kolem Starých Zabrušan a Želének, které v té době ještě nestály. Tato oblast byla velmi úrodná. Na konci 10. století se centrum regionu přesouvá do hradiště v Bílině. Dle nálezů se obyvatelé přiklánějí ke křesťanské víře a začínají pohřbívat své mrtvé. V roce 1061 je vybudován románský kostel správcem hradiště Mstišem. Zakládá tak vznik města Bílina (RUSÓ 2008).

12. – 13. století

Z původně tržních osad vznikla města Duchcov, Teplice a Most. Na vzestupu je kamenná architektura (RUSÓ 2008).

13. – 15. století

Města prosperují z tržní směny. Jejich rozvoj do určité míry závisel i na prosperitě venkovských sídel. Vzniká množství sakrálních staveb, města se opevňují. Vznikají husté inženýrské stavby.

Z tabulky 2 vyplývá, že nejvíce obyvatel žilo na Teplicku v roce 1930. Počet domů byl nejvyšší při masivním zahájení těžby hnědého uhlí (tabulka 2).

Tabulka 2: vývoj počtu obyvatel a počtu domů na Teplicku

Teplicko	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Počet obyv.	63774	120998	166545	186585	200603	129583	139679	135838	126098
Počet domů	8143	10991	13236	15358	19047	20447	17804	15925	16928

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

6. 3 Důvody zániku obcí na Mostecku a Teplicku

Mezi důvody vysídlování obcí patří nejčastěji rozšiřování těžby uhlí. Dalšími důvody bylo vysídlení Němců po druhé světové válce, výstavba vodního díla Fláje a rozšíření Chemických závodů v Záluží u Litvínova.

Těžba uhlí na Mostecku a Teplicku

Hlavním důvodem vysídlování byla těžba uhlí. Z důvodu uvolnění území pro těžební účely muselo změnit své bydliště největší počet obyvatel, než v jiných případech. V současné době se těží hnědé uhlí povrchovou těžbou v mostecké a sokolovské pánvi. Černé uhlí se těží hlubinným dolováním dnes už jen na Ostravsku. Těžba byla zahájena kolem roku 1945.

Zaniklé obce na Mostecku:

Albrechtice, Bylany, Čepirohy (zničeno částečně), Čtrnáct Dvorců, Dolní Jiřetín, Dolní Litvínov, Ervěnice, Holešice, Hořany, Jezeří, Kamenná voda, Komořany, Konobřez, Kopisty, Libkovice, Lipětín, Most (zničeno částečně), Pařidla, Pláň, Pohody, Rösslovy Domky, Rudolice nad Bílinou (zničeno částečně), Růžodol, Skyřice, Slatinice, Souš (zničeno částečně), Stránce, Střimice, Šenbach (zničeno částečně), Třebušice, Velebudice, Vršany, Židovice.

Zaniklé obce na Teplicku:

Chotovenka, Drahůnky (zničeno částečně), Dřínek, Hajniště, Hetov, Hrdlovka, Kocourkov, Kolonie Rosenfeldova, Ledvice (zničeno částečně), Liptice, Lyskovice, Pohradice, Pokrok, Radovesice, Staré Chotějovice (zničeno částečně), Staré Verneřice, Staré Zabuřany, Žichlice.

Vybrané zaniklé obce Mostecka

Ervěnice

První zmínka o této obci pochází z roku 1238 (foto 1). Obec se nacházela západně od starého Mostu. Kolem roku 1950 měly Ervěnice 812 obyvatel. Na katastru obce se nacházely uhelné doly ELLY (1892) a HEDVIKA (1902). Po ukončení těžby byl na katastru obce postaven koridor mezi městy Most a Chomutov (SÝKOROVÁ 2002). V současné době byla již ukončena rekultivace.

Foto 1: Místo, kde stála obec Ervěnice

Autor: Hadrbolec Jiří

Střimice

Nejstarší záznam o obci je z roku 1276 (foto 2). Obec se nacházela asi 1,5 km od města Most. V 18. století zde žilo 134 obyvatel. V obci se nacházel uhelný důl Mariahilfe, který zanikl v polovině 19. století. Další doly v katastru obce byly důl Josef (1873) a důl Richard (1900). Po vytěžení uhlí byla na území obce založena Střimická výsypka, kam se navážela skrývka z ostatních dolů. Nyní je místo zrekultivováno a na části jeho území se dnes nachází letiště Most (SÝKOROVÁ 2002).

Foto 2: Lokalita zaniklé obce Střimice

Autor: Hadrbolec Jiří

Libkovice

V listině knížete Bedřicha se objevil zápis o obci z roku 1186 (GOCKELER, HESTER 1997). Libkovice ležely poblíž města Lom (foto 3). Obec měla původně přes tisíc obyvatel. Libkovice musely ustoupit povrchovému dolu Bílina. Obec se nachází za hranicí dobývacího prostoru, který je stanoven územními těžebními limity. K těžbě ale nikdy nedošlo (SÝKOROVÁ 2002). Společnost Mostecká uhelná v současné době usiluje o prolomení limitů, což by znamenalo zánik dalších obcí, Horního Jiřetína a Černic.

Foto 3: Místo, kde ležela obec Libkovice

Autor: Hadrbolec Jiří

Vybrané zaniklé obce Teplicka

Staré Zabušany

Tato obec zanikla krátce po roce 1909. Staré Zabušany ležely poblíž města Duchcov (foto 4). Dnešní obec Zabušany leží severně od původní obce.

Foto 4: Místo původní obce Staré Zabušany

Autor: Hadrbolec Jiří

Pokrok

Obec Pokrok zanikla jako poslední v roce 1986 (foto 5). Osada ležela severozápadně od města Duchcov. V její blízkosti byla i další zaniklá obec Liptice. Místo, kde obec stála, dnes připomíná jezero Emma, které vzniklo během rekultivace okolí.

Foto 5: Místo, kde se nacházela osada Pokrok dnes

Autor: Hadrbolec Jiří

Vysídlení Němců po r. 1945 na Mostecku a Teplicku

V pohraničních oblastech dnešního Česka, se říkalo Sudety. V Sudetech žilo převážně německé obyvatelstvo již od 13. století (MIKŠÍČEK 2005). Vysídlování obcí zejména v pohraničí bylo zapříčiněno politickými důvody, kvůli kterým docházelo k vysídlení Němců z území Československa (STANĚK 1996). Po druhé světové válce došlo k národnostnímu konfliktu (KŘEN 1990). V podstatě šlo o masovou deportaci německého obyvatelstva z území naší republiky při prosazování principu kolektivní viny (BIMAN, CÍLEK 1989). Celkem muselo odejít víc než 3 miliony lidí. Na našem území z tohoto důvodu zaniklo zhruba 3 tisíce obcí (KOSSERT 2011). Prázdná obydlí byla v některých případech osídlena Čechy, Slováky, volyňskými Čechy a Cikány. Tito obyvatelé neměli žádné vazby ani vztah k novému území. Obydlí brzy opouštěli, nebo devastovali okolí.

Zaniklé obce na Mostecku:

Malý Háj (zničeno částečně), Zelený Důl.

Zaniklé obce na Teplicku:

Březina, Fojtovice (zničeno částečně), Habartice, Přední Cínovec, Moldava (zničeno částečně).

Vybrané zaniklé obce Mostecka

Po válce zůstaly po odsunu Němců prázdné domy v obcích poblíž hranic. Opuštěné domy byly demolovány a obce tak zanikaly. Takto zanikly Malý Háj a Zelený Důl.

Malý Háj

Malá obec v blízkosti Hory Svaté Kateřiny, která vznikla v roce 1549 (foto 6). Dříve žilo v obci více než sto obyvatel. Po demolici opuštěných domů zbyl jen kostel, pět rekreačních chat a památník obětem druhé světové války (PHILIPP, ERICH 2000).

Foto 6: Kostel v Malém Háji a pomník obětem druhé světové války

Autor: Hadrbolec Jiří

Zelený důl

Tato obec se nacházela severně od obce Brandov (foto 7). Obec vznikla v roce 1606. Dříve tu žilo více než 200 lidí. Z této obce zbyly dnes už jen zbytky základů a hřbitov, které jsou zarostlé lesem (PHILLIP, ERICH 2000) Dle vyprávění pamětníka pana Grögera, který v obci žije od svých 3 let, bylo určeno místo, kde stál obecní kostel. Panu Grögerovi je dnes 72 let.

Foto 7: Místo, kde stál kostel, dle pamětníka pana Grögera

Autor: Hadrbolec Jiří

Vybrané zaniklé obce Teplicka

Habartice

První zmínka o této obci je z roku 1363 (foto 8). Žilo zde asi tisíc obyvatel a z toho byli jen čtyři Češi. V roce 1945 byly Habartice násilně vystěhovány a zbořeny. Kostel vyhořel v lednu 1949. Zůstala stát jedna budova finanční stráže.

Foto 8: Zbytky základů a informační tabule na místě zaniklé obce Habartice

Autor: Hadrbolec Jiří

Přední Cínovec

Obec byla založena roku 1378 (foto 9). Obyvatelstvo tvořili hlavně horníci z Krupky, kteří těžili cín. Žilo jich zde téměř dvě stě. K demolici opuštěných domů došlo v letech 1945 – 1950.

Foto 9: Zbytky obce Přední Cínovec

Autor: Hadrbolec Jiří

Výstavba vodního díla Fláje na Mostecku a Teplicku

V roce 1949 byl v Litvínově nedostatek pitné vody. Teplická vodárna měla technické problémy a stále se rozvíjející bytová výstavba v Litvínově nutila k řešení tohoto problému. Projekt této přehrady byl zpracován již při výstavbě Chemických závodů v Záluží u Litvínova. Přehrada byla budována v letech 1951 – 1964 podnikem Vodní stavby (ČTVRTNÍČEK 2008). Přehrada patří mezi kulturní památky ČR.

Výstavba vodního díla Fláje přinesla rozhodnutí o vystěhování obce Fláje (SÝKOROVÁ 2002). Nádrž byla projektována jako pilířová přehrada sloužící jako zásobárna pitné vody.

Většina obyvatel žijících na území budoucí přehrady byla německého původu a byla odsunuta po druhé světové válce. Ostatní dostali nové domovy.

Zaniklá obec na Mostecku:

Fláje.

Zaniklé obce na Teplicku:

Mackov, Nová Ves.

Vybrané zaniklé obce Mostecka

Fláje

Toto vodní dílo vzniklo za účelem zásobovat pitnou vodou oblast Mostecka. Ustoupit mu musela obec Fláje. Fláje vznikly v roce 1346. Žilo zde původně více než 500 převážně německých obyvatel. Zklady kostela a domů jsou ještě vidět na severním břehu přehrady (foto 10). Z obce zbyl pouze dřevěný kostel Sv. Jana Křtitele, který byl přemístěn do Českého Jiřetína a jediný rodinný dům, který stojí dodnes.

Foto 10: Zbytky kostela obce Fláje a pamětný kříž na obec Fláje

Autor: Hadrbolec Jiří

Vybrané zaniklé obce Teplicka

Mackov

V této obci žilo 251 obyvatel (foto 11). Patřili do katastru obce Osek. Obec nestála v cestě přímo přehradě, ale nacházela se na místě ochranného hygienického pásma. K demolici došlo v letech 1950 – 1960.

Foto 11: Místo, kde byla obec Mackov

Autor: Hadrbolec Jiří

Nová Ves

V této obci žilo 239 obyvatel, pošta a fara byla na Flájích (foto 12). Poblíž přehrady je možné najít dle turistického značení zbytky základů zničených domů. I tato obec byla demolována v letech 1950 – 1960.

Foto 12: Zbytky domů z obce Nová Ves

Autor: Hadrbolec Jiří

Rozšíření Chemických závodů v Záluží u Litvínova na Mostecku

Další rozsáhlá stavba, která si vyžádala vysídlení obcí, byla výstavba Chemických závodů v Záluží u Litvínova, která započala po okupace v roce 1939. Tato továrna měla zásobovat německou armádu syntetickým benzínem a dalšími produkty z hnědého uhlí.

Zaniklá obec: Záluží u Litvínova

Záluží u Litvínova

Obec byla založena v roce 1333. Katastr obce byl asi 5,5 km severně od starého Mostu. V Záluží žilo téměř 4 000 obyvatel. V okolí obce Záluží, Růžodolu, Kopist, Horního Litvínova a Dolního Jiřetína bylo asi 50 pracovních táborů. V některých táborech žili zaměstnanci, kteří do Záluží přijeli dobrovolně za prací s celými rodinami. Němci byli v těchto táborech jen za trest, když utíkali z pracoviště, nebo jejich pracovní morálka nebyla uspokojivá. V roce 1943 žilo v těchto táborech asi 20 000 lidí různých národností. Po příchodu Sovětské armády je vystřídali Němci. V té době již žilo v táborech mnohem méně lidí. Pracovní tábor č. 28 stál na území obce Záluží. Říkalo se mu český koncentrační tábor. Vznikl 2. 6. 1945 ze dvou transportů pěti set lidí z Mostu, z dvou transportů osmi set lidí ze Žatce a transportu dvou set lidí z Chomutova. Způsob zacházení s válečnými zajatci se dal srovnat se způsoby, které byly běžné v koncentračních táborech. (DĚDINOVÁ 1991).

V dnešní době je lokalita obce zastavěná Chemickými závody (foto 13).

Foto 13: Záluží u Litvínova

Autor: Hadrbolec Jiří

Na Teplicko tato výstavba nezasáhla.

7. VÝSLEDKY A PŘÍNOS PRÁCE

7.1 Zaniklé obce Mostecka a Teplicka

Vybrané obce, kterými se podrobněji zabývá tato DP, jsou znázorněny na mapě GIS (mapa 1). Na této mapě jsou ponechány obce, které nezanikly, z důvodu prostorové orientace na mapě. Je zde přehledně vidět umístění obcí. Druhá GIS mapa přehledně ukazuje zástavbu těchto obcí (mapa 2).

7.2 Zaniklé obce na Mostecku a Teplicku z důvodu těžby uhlí

Mostecko

Těžba uhlí velmi změnila vzhled regionu. Na německé mapě z roku 1862 vidíme Mostecko ještě před počátky povrchové těžby (mapa 3). Na mapě je vidět i množství obcí, které musely těžbě ustoupit. Ve středu mapy je vidět město Brüx - Most pro porovnání s mapou ze současnosti.

Na další mapě ze současnosti vidíme devastaci krajiny povrchovou těžbou (mapa 3). Povrchová těžba se nachází v místech, kde na předchozí mapě vidíme obce, které musely být zničeny. Město Most je na mapě obklopené povrchovou těžbou.

Největší obcí, která musela v okrese Most ustoupit těžbě, byl Starý Most. V přehledu vidíme vývoj počtu obyvatel a počtu domů do roku 1950 (tabulka 3). S demolicemi se započalo v roce 1967, kdy už byli obyvatelé přestěhováni do nového města Most. Toto město bylo nově vystavěno pro obyvatele Starého Mostu.

Tabulka 3: Zaniklé obce Mostecka – vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Čepirohy	Tschöppern	1331	1968 - 1972	Těžba uhlí	Zničena částečně
Dolní Jiřetín	Nieder Georgenthal	1263	1980 - 1983	Těžba uhlí	Zničena zcela
Dolní Litvínov	Nieder Leutensdorf	1398	1957 - 1959	Těžba uhlí	Zničena zcela
Jezeří	Eisenberg	1365	1970	Těžba uhlí	Zničena zcela (zůstal jen zámek)
Komořany	Kommern	1250	1986 - 1987	Těžba uhlí	Zničena zcela
Konobříž	Kummerpruch	1394	1976 - 1979	Těžba uhlí	Zničena zcela
Kopisty	Kopitz	1227	1974 - 1979	Těžba uhlí	Zničena zcela
Libkovic	Liquitz	1186	1990 - 1993	Těžba uhlí	Zničena zcela
Lipětín	Lindau	1227	1950 - 1960	Těžba uhlí	Zničena zcela
Most	Brüx	1207	1967 - 1982	Těžba uhlí	Zničena částečně
Pařidla	Paredl	1341	1967 - 1969	Těžba uhlí	Zničena zcela

Pláň	Plan	1787	1960 - 1970	Těžba uhlí	Zničena zcela
Rudolice nad Bílinou	Rudelsdorf a.d. Biela	1298	1947	Těžba uhlí	Zničena částečně
Růžodol	Rosenthal	1333	1956 - 1959	Těžba uhlí	Zničena zcela
Souš	Tschausch	1312	1950 - 1960	Těžba uhlí	Zničena částečně
Střimice	Strimitz	1278	Do r. 1950	Těžba uhlí	Zničena zcela
Velebudice	Welbuditz	1227	1960	Těžba uhlí	Zničena zcela

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

V tabulce 3 jsou porovnány obce, které byly zničeny zcela, nebo částečně z důvodu těžby uhlí na Mostecku. Z tabulky vyplývá, že obce v tomto regionu byly již od 13. až 14. století. Zničeny byly mezi lety 1947 – 1987 (tabulka 3). Z některých je možno najít pozůstatky domů. Z některých zůstal kostel, nebo zámek, které se podařilo zachránit. Z většiny z nich zbyly pouze fotografie a vzpomínky pamětníků.

V tabulce 4 můžeme vidět vývoj počtu obyvatel a počtu domů v období, kdy zanikaly (tabulka 4).

Tabulka 4: Zaniklé obce Mostecká – počet obyvatel a domů

Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Čepirohy	Obyv.	579	985	979	1418	1692	1120	1075	585	471
	Domy	80	90	102	108	189	209	181	117	122
Dolní Jiřetín	Obyv.	789	2836	3947	3552	3849	3037	2486	780	
	Domy	135	168	211	224	292	340	303	205	
Jezeří	Obyv.	625	645	767	911	1068	894	683	482	
	Domy	97	116	135	149	182	187	140	127	
Komořany	Obyv.	1876	4669	7428	9525	11504	9098	4228	995	1
	Domy	322	398	540	715	1076	1090	588	211	
Konobřez	Obyv.	164	182	430	1113	1347	704	682		
	Domy			41	99		166			
Kopisty	Obyv.	816	2004	4214	5201	5455	3889			
	Domy									
Libkovice	Obyv.	424	607	1076	1794	2314	2184	1385	986	3
	Domy	74	91	105	135	258	298	277	249	1
Lipětín	Obyv.	250	503	1203	1266					
	Domy				81					

Most	Obyv.	6717	15482	22261	26208	27785	25165			
	Domy	539			1402		2113			
Pařidla	Obyv.	190	253	399	488	383	271	168		
	Domy						48			
Rudolice nad Bílinou	Obyv.	132	245	299	389	1279	826	839	217	158
	Domy	24	29	29	33	170	238		64	67
Růžodol	Obyv.	111	211	923	1272	1172	1267			
	Domy	21	31	63	66	78	57			
Souš	Obyv.	378	2665	3803	4326	4751	3583	2726	331	436
	Domy	60	146	221	262	373	480	457	100	158
Střimice	Obyv.		353	501	546	661	525			
	Domy			47	47		64			
Velebudice	Obyv.	273	303	330	550	554	531	247	4	114
	Domy	41	50	51	55	78	77	53	1	10

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

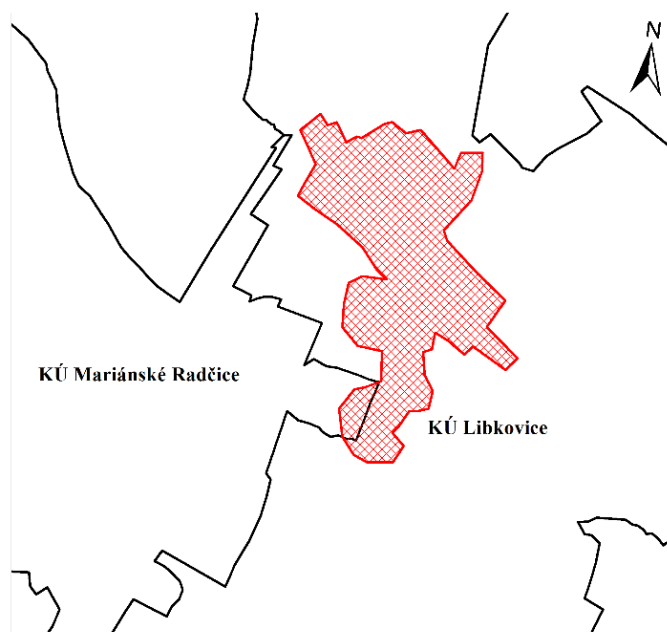
Vybraná zaniklá obec Mostecka - Libkovic v mapách

Na GIS mapě Libkovic ve vojenském mapování vidíme původní zástavbu obce (mapa 4). Mapa 5 zobrazuje Libkovic ve stabilním katastru (mapa 5).

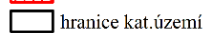
Na mapě z 50. let je vidět katastr obce v době, kdy měla obec nejvíce obyvatel i počet domů (mapa 6).

Podoba katastru obce Libkovic v současnosti je již velmi odlišná s původní podobou obce. Na mapě 7 je vidět současný stav (mapa 7).

Mapa 4: Libkovice - vojenské mapování.

Legenda

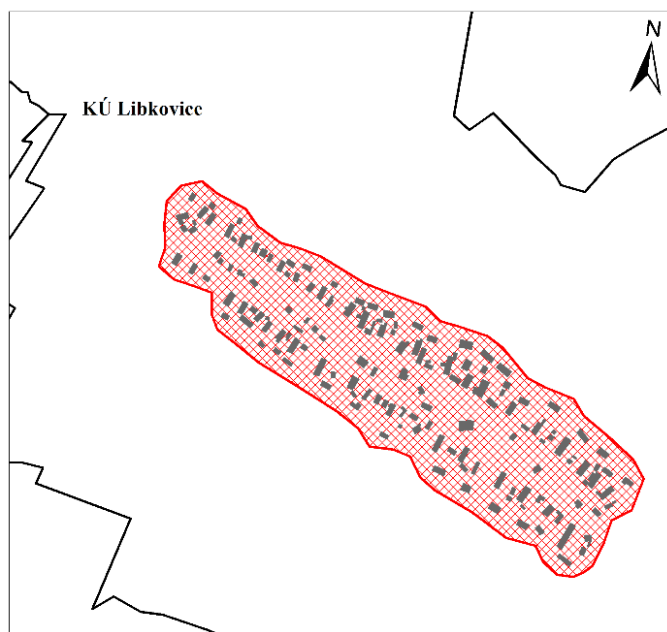
- zástavba
- hranice kat.území

0 500 m

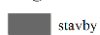

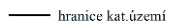

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 5: Libkovice – stabilní katastr

Legenda

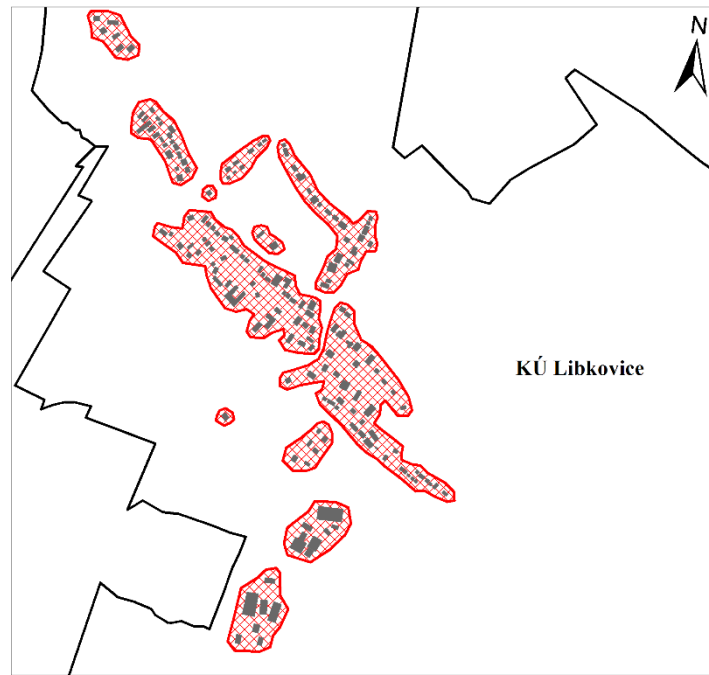
- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 300 m

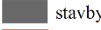

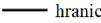

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 6: Libkovice – 50. léta 20. století

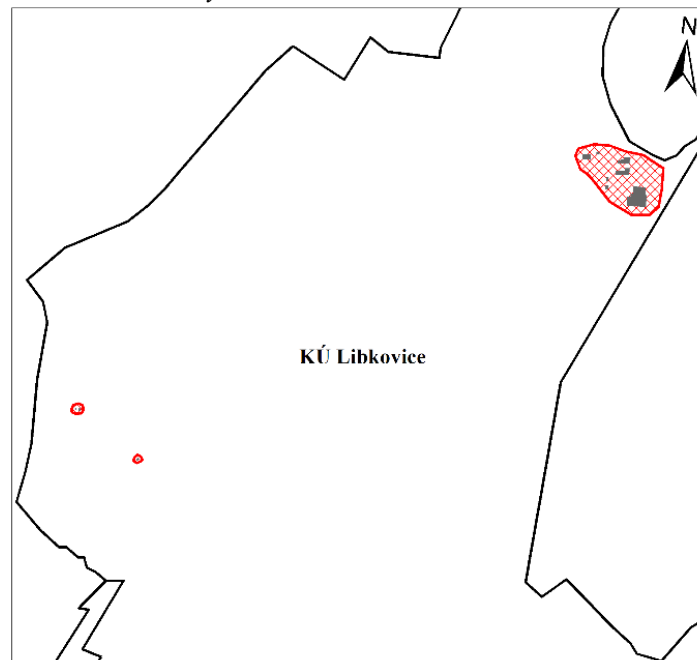
Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

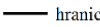

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 7: Libkovice – současný stav

Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Teplicko

I na mapách Teplicka vidíme podobnou situaci, jako na mapách z Mostecka. Na mapě z roku 1862 vidíme menší i větší obce, které jsou rozmístěné po celém regionu (mapa 8). Na této mapě vidíme město Duchcov – dříve Dux a město Bílina – dříve Bilin, mezi kterými se dnes rozkládá povrchová těžba, jak je vidět na mapě č. 8.

Na mapě ze současnosti vidíme velký povrchový lom Bílina v blízkosti města Bílina (mapa 8). I tomuto lomu muselo ustoupit značné množství obcí, které byly zničeny částečně, nebo úplně. Tyto obce jsou zřetelně vidět mapě č. 8. Na této mapě jsou původní místa obcí překrytá povrchovou těžbou.

Mezi větší obce, které podlely těžbě na Teplicku, patřily Ledvice a Hrdlovka. Obce na Teplicku, které byly zničeny, vznikaly ve 13. – 16. století. Jejich demolice probíhaly v letech 1945 – 1975. Kromě Ledvic a Drahůnek byly všechny zničeny zcela (tabulka 5).

V tabulce 6 je vývoj počtu obyvatel a domů do roku 2001 (tabulka 6). Obyvatelé byly přestěhováni do okolních obcí, například do Duchcova, Oseka, Zabrušan a Lomu.

Tabulka 5: Zaniklé obce Teplicka – vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Chotovenka	Kottowenka	1549	1961	Těžba uhlí	Zničena zcela
Drahůnky	Dreihunken	1537		Těžba uhlí	Zničena částečně
Hrdlovka	Herrlich	1203	1973 - 1975	Těžba uhlí	Zničena zcela
Ledvice	Ladowitz	1209	1965	Těžba uhlí	Zničena částečně
Liptice	Liptitz	1206	1975	Těžba uhlí	Zničena zcela
Lyskovice	Liskowitz	1362	1960 - 1970	Těžba uhlí	Zničena zcela
Pokrok		1284	1986	Těžba uhlí	Zničena zcela
Staré Verneřice	Alt Wernsdorf	1479	1950 - 1960	Těžba uhlí	Zničena zcela
Staré Zabrušany	Alt Sobrusan	1207	1945	Těžba uhlí	Zničena zcela

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Tabulka 6: Zaniklé obce Teplicka – počet obyvatel a domů

Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Chotovenka	Obyv.	105	144	311	376	359	182	161		
	Domy	19	26	34	40	43	42			
Drahůnky	Obyv.	282	681	1121	1211	1172	575	493	58	283
	Domy	45	60	83	101	105	111		15	83
Hrdlovka	Obyv.	544	1811	3896	4950	5357	3301	3032		
	Domy	88	152	208	263	317	371	368		
Ledvice	Obyv.	413	3309	4065	4193	4458	2435	2123	541	529
	Domy	60	209	250	281	379	409	316	125	131
Liptice	Obyv.	231	332	764	755	692	396	410		
	Domy	24	29	43	52	53	44	48		
Lyskovice	Obyv.	70	115	162	305	260	143	97		
	Domy	11	16	18	30	35	37			
Staré Verneřice	Obyv.	681	1374	1703	1560	1567	899			
	Domy	54	116	131	141	170	170			
Staré Zabuřany	Obyv.	286	505	793	811	981	519	492	372	
	Domy	44	65	72	78	105	102		90	

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

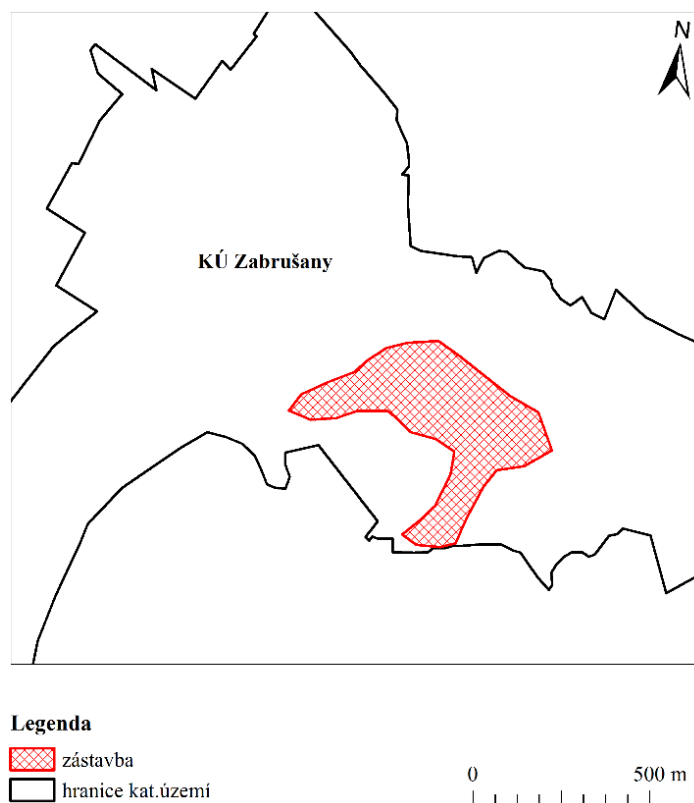
Vybraná zaniklá obec Teplicka – Staré Zabuřany v mapách

Na mapě vojenského mapování je vidět původní katastr obce Staré Zabuřany (mapa 9). V okrese Teplice to byla jedna ze zaniklých obcí, které musely ustoupit těžbě uhlí. Na další mapě vidíme pro porovnání katastr obce ve stabilním katastru (mapa 10).

Na mapě 11 vidíme katastr obce v 50. letech 20. století.

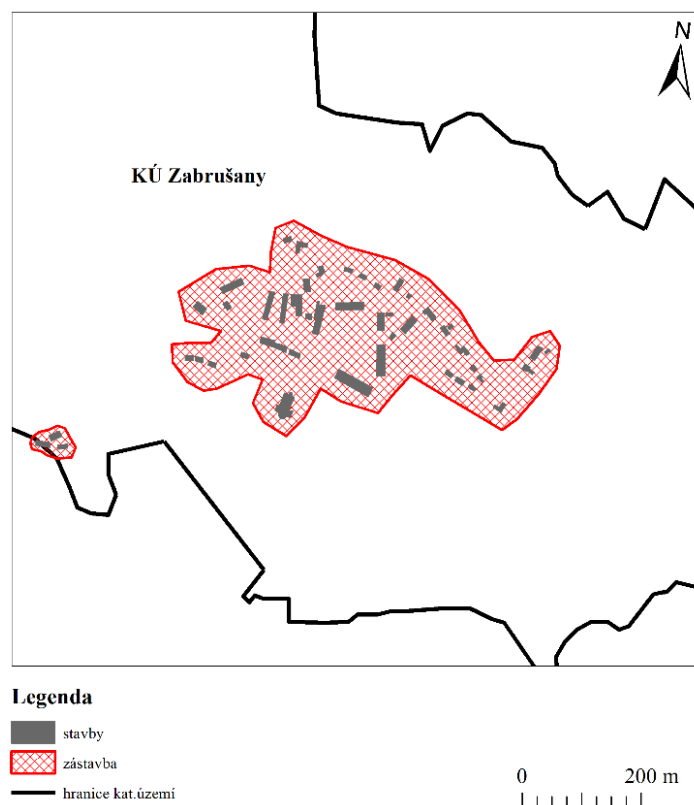
V katastru této zaniklé obce Staré Zabuřany vznikla obec nová, s názvem Zabuřany. Tato obec vznikla severně od Starých Zabuřan směrem k Duchcovu. Tuto obec můžeme vidět na mapě Zabuřan ze současnosti (mapa 12).

Mapa 9: Staré Zabušany – vojenské mapování

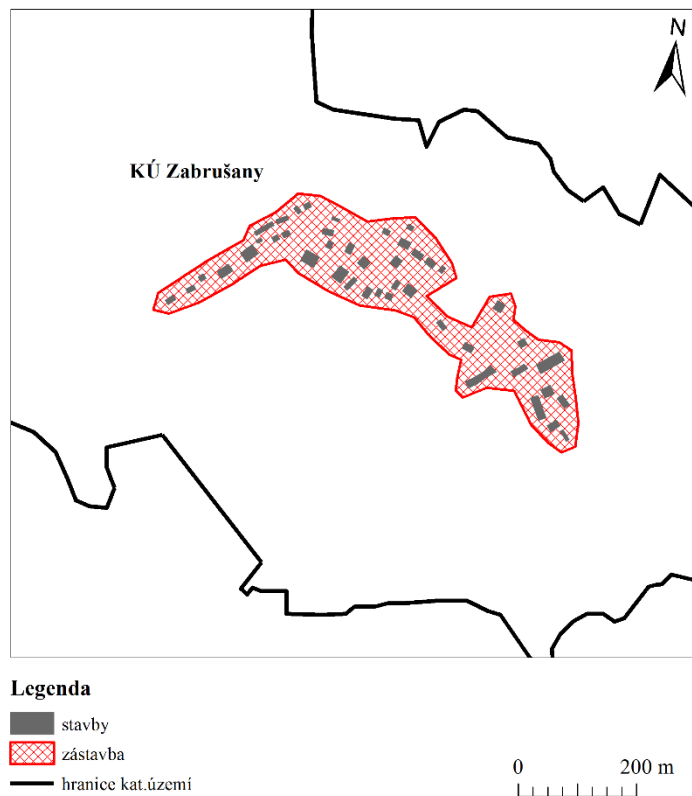
Zdroj: GIS mapy Hadrbolec Jiří

Mapa 10: Staré Zabušany – stabilní katastr

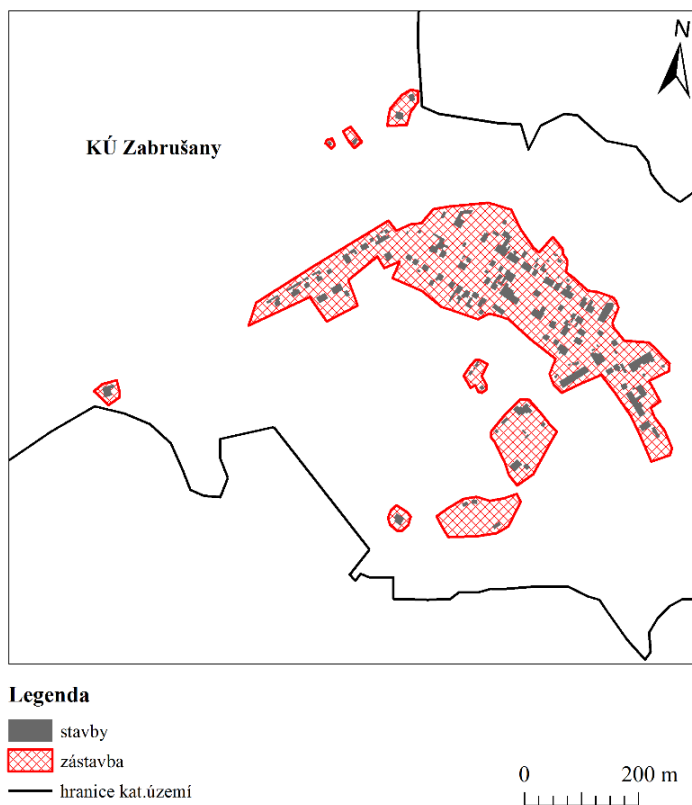
Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 11: Staré Zabuřany 50. léta 20. století

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 12: Zabuřany – současný stav

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

7. 3 Vysídlení Němců po r. 1945 na Mostecku a Teplicku

Mostecko

Jak bylo popsáno, události spojené s vysídlením Němců z území naší republiky bylo spojené se zničením mnoha obcí. Bylo jich sice méně než ve spojení s těžbou uhlí, ale vysídlování bylo jistě dramatičtější.

Na mapě z roku 1862 vidíme zakreslené obce Zelený Důl – Grünthal a Malý Háj – Kleinhann (mapa 13).

Na mapě Mostecka ze současnosti již zmíněné obce Zelený Důl a Malý Háj nevidíme (mapa 13). Z Malého Háje zbyl dnes již jen kostel a pár rekreačních chat. Těchto pár objektů dnes patří pod obec Rudolice. Tyto obce vznikly v 16. století a na počátku 17. století. Zničeny byly po roce 1945 z důvodu vysídlení Němců (tabulka 7). V tabulce 8 vidíme vývoj počtu obyvatel a počtu domů. V Malém Háji zůstává pár obyvatel v rekreačních chatách, Zelený Důl byl vysídlen zcela (tabulka 8).

Tabulka 7: Zaniklé obce Mostecka – vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Malý Háj	Kleinhann	1549	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena částečně
Zelený Důl	Grünthal	1606	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena zcela

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Tabulka 8: Zaniklé obce Mostecka – počet obyvatel a domů

Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Malý Háj	Obyv.	142	108	110	109	93	15	11	7	5
	Domy	28	21	22	22	21	8		2	3
Zelený Důl	Obyv.	235				363				
	Domy	30	32			37				

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

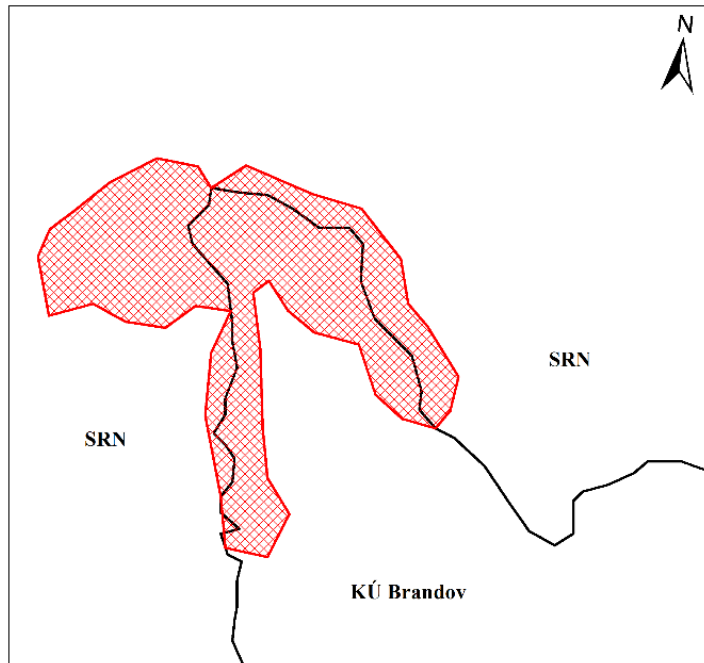
Vybraná zaniklá obec Mostecka – Zelený Důl v mapách

Na mapě vojenského mapování vidíme původní stav katastru obce Zelený Důl (mapa 14). Pro porovnání se stabilním katastrem byla vložena mapa 15 (mapa 15).

Katastr obce v 50. letech je vidět na mapě 17. V této době ubývá množství domů i počet obyvatel (mapa 16).

Na mapě 17 vidíme současnou zástavbu katastru obce Zelený Důl (mapa 17).

Mapa 14: Zelený Důl – vojenské mapování

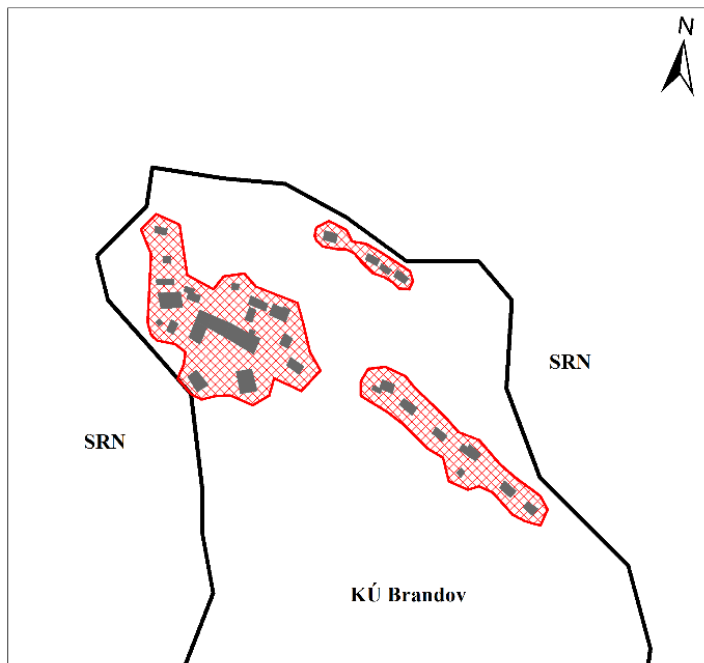
Legenda

- zástavba
- hranice kat.území

0 300 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 15: Zelený Důl – stabilní katastr

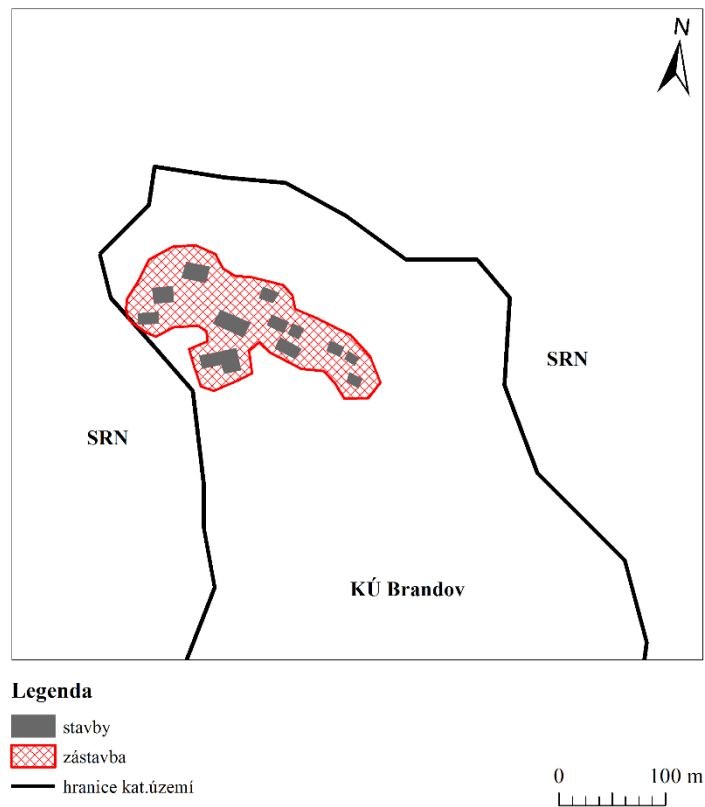
Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 100 m

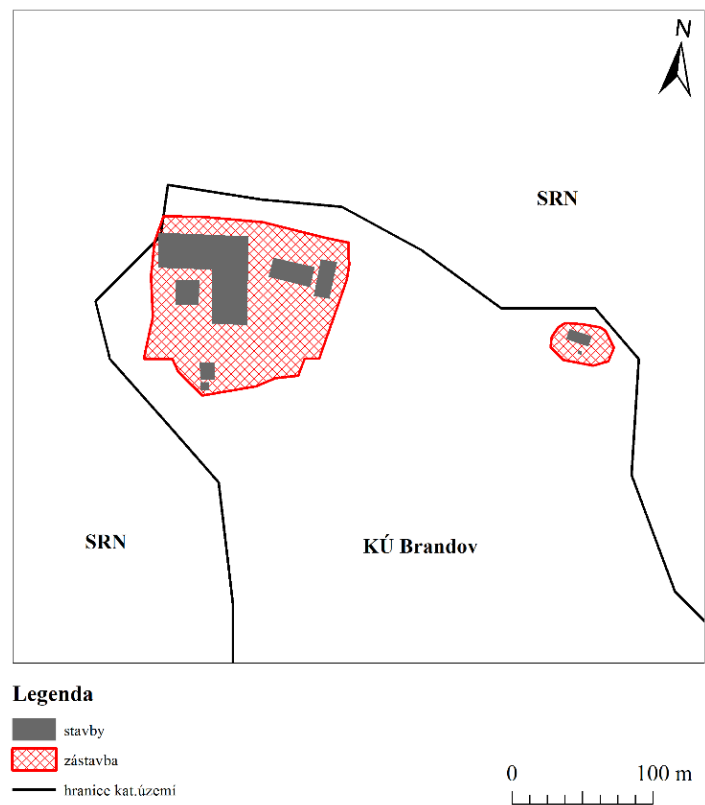
Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 16: Zelený Důl – 50. léta 20. století

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 17: Zelený Důl – současný stav

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Teplicko

Na Teplicku byly částečně, nebo úplně zničeny po vysídlení Němců obce Březina, Fojtovice, Habartice, Přední Cínovec a Moldava. Tyto obce jsou vidět na mapě z roku 1862 (mapa 18). Na mapě ze současnosti vidíme pohraničí Teplicka chudé na obce. Obec Moldava, která byla zničena jen částečně je na mapě vidět jako zbytek osídlení pohraničí v tomto okrese (mapa 19).

Obec Přední Cínovec byla zničena celá. Před vysídlením žilo v obci téměř tisíc pět set obyvatel (tabulka 9). Vznikla spolu s ostatními na přelomu 14. a 15. století. Obec Přední Cínovec a Habartice zanikly zcela, obce Fojtovice a Moldava, jen částečně. Takového počtu obyvatel, jak dříve už ale nikdy nedosáhly (tabulka 10) i přes strategickou polohu blízko státní hranice a snahou nalákat obyvatele okolí na bohatý sportovní a rodinný program. Nabízí lyžařské vyžití, možnosti cyklistických a turistických tras, ale také pořádají vítání léta, drakiády a podobně.

Tabulka 9: Zaniklé obce Teplicka – vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Fojtovice	Voitsdorf	1446	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena částečně
Habartice	Ebersdorf	1363	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena zcela
Přední Cínovec	Vorder Zinnwald	1378	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena zcela
Moldava	Moldau	1402	Po r. 1945	Vysídlení Němců	Zničena částečně

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Tabulka 10: Zaniklé obce Teplicka – počet obyvatel a domů

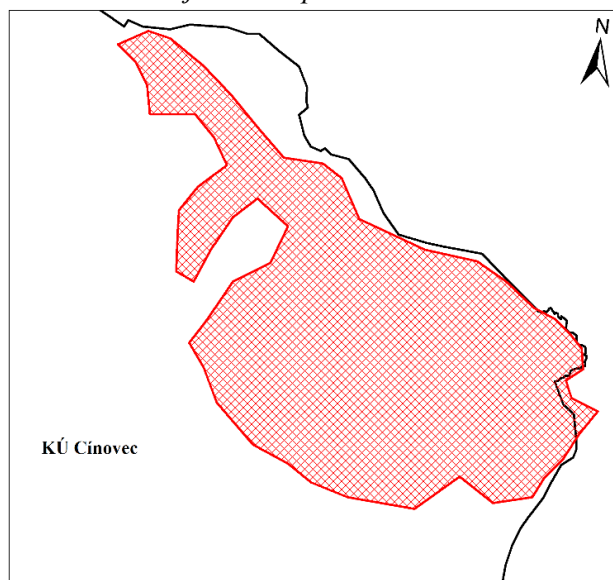
Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Fojtovice	Obyv.	2288	1927	1926	1620	1512	47	60	92	95
	Domy	380	379	405	365	359	259		10	14
Habartice	Obyv.			831	832					
	Domy			161						
Přední Cínovec	Obyv.	172			1479					
	Domy	33			245					
Moldava	Obyv.	1552	1555	1617	1552	1465	221	178	134	113
	Domy	273	260	258	264	264	177	53	27	53

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Vybraná zaniklá obec Teplicka – Přední Cínovec v mapách

Ve vojenském mapování byla zobrazena obec Přední Cínovec (mapa 20). Zastavěnost katastru obce Přední Cínovec zobrazuje mapa 21 (mapa 21). Na mapě 22 je vidět ubývající zástavbu v 50. letech (mapa 22). V současné době se již na katastru obce nachází minimum objektů (mapa 23).

Mapa 20: Přední Cínovec – vojenské mapování

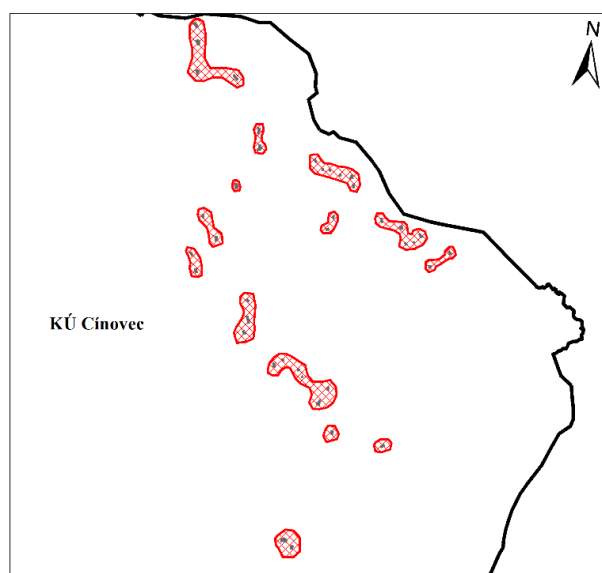
Legenda

- zástavba
- hranice kat.území

0 500 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 21: Přední Cínovec – stabilní katastr

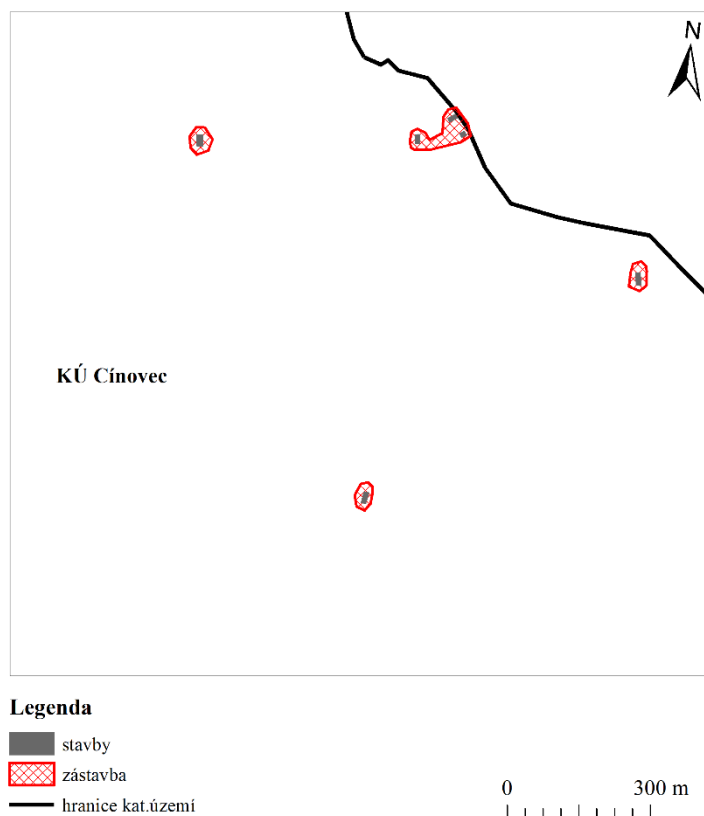
Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 500 m

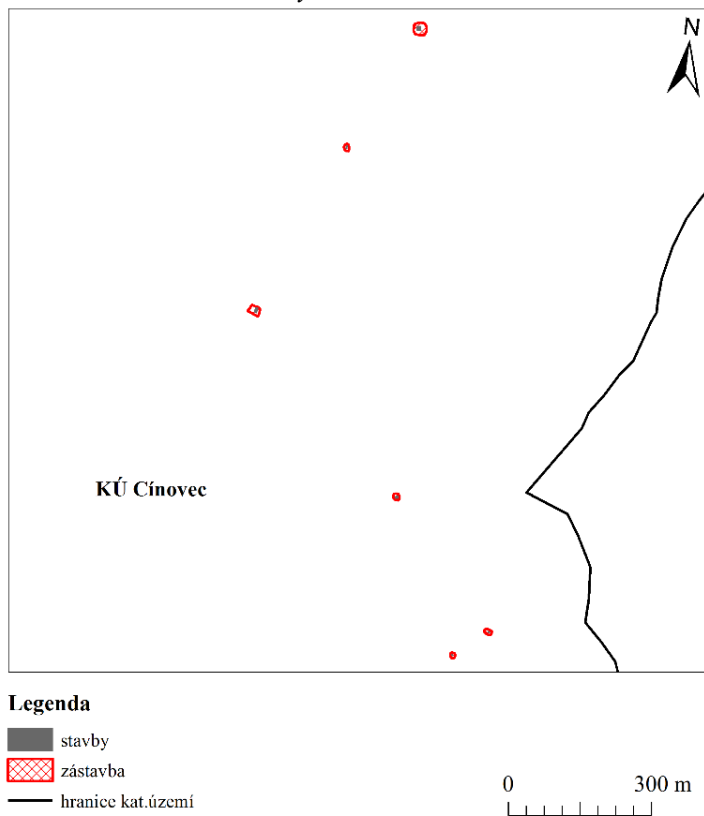
Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 22: Přední Cínovec – 50. léta 20. století

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 23: Přední Cínovec – současný stav

Zdroj: GIS mapy Hadrbolec Jiří

7. 4 Výstavba vodního díla Fláje na Mostecku a Teplicku

Mostecko

Na Mostecku musela výstavbě ustoupit obec Fláje. Z této obce zbyly jen zbytky zdí. Většina domů byla na místě, které je dnes zaplavené vodou. Na historické mapě z roku 1862 je vidět znázorněná obec s německým názvem Fleyh (mapa 20).

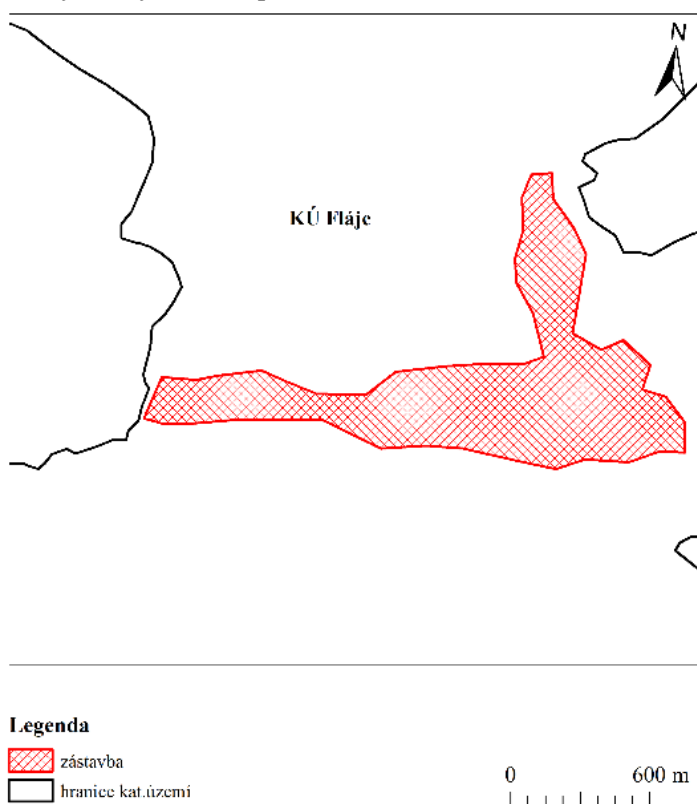
V současné době se na území obce Fláje nachází vodní nádrž. V její horní části zbyl jen památník, který je věnován zaniklé obci (mapa 21).

Obec Fláje byla zničena v roce 1960 (tabulka 11). Vývoj počtu obyvatel a počtu domů se postupně snižoval (tabulka 12). Dnes jsou z obce vidět pouze zbytky základů domů na severovýchodním břehu. Více pozůstatků obce je možno vidět při vypouštění přehrady.

Vybraná zaniklá obec Mostecka – Fláje v mapách

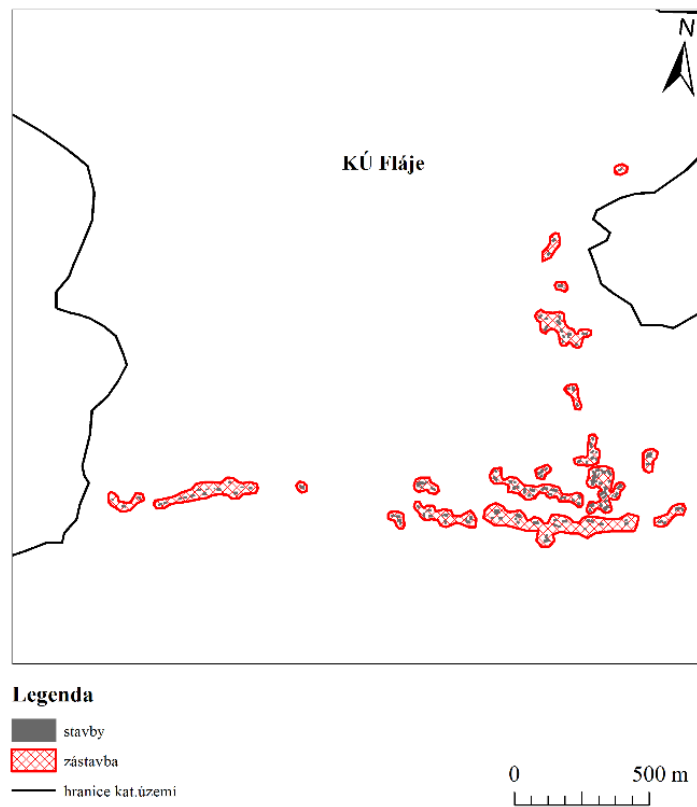
Obec Fláje zobrazena ve vojenském mapování (mapa 26). Pro přehled zastavěnosti byl použit stabilní katastr (mapa 27). Na mapě z 50. let 20. století je vidět úbytek počtu domů (mapa 28). Mapa ze současnosti zobrazuje zbytky zástavby obce Fláje (mapa 29).

Mapa 26: Fláje – vojenské mapování

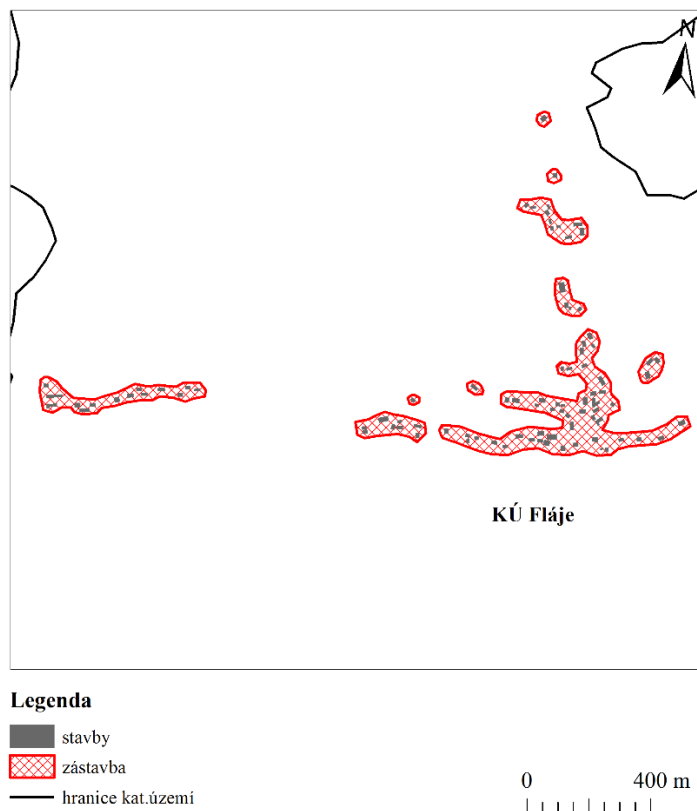
Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 27: Fláje – stabilní katastr

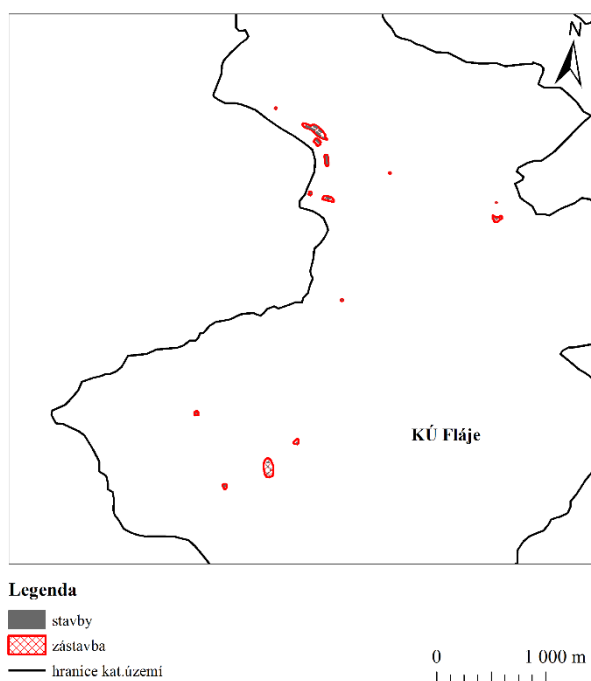
Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 28: Fláje – 50. léta 20. století

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 29: Fláje – současný stav

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Teplicko

Na Teplicku ustoupily výstavbě vodního díla dvě obce. Obec Mackov - Matzdorf a Nová Ves – Willersdorf (mapa 24). Na mapě z roku 1862 vidíme obce před zničením. V současné době již obce vidět na mapě nejsou (mapa 25). Byly zničeny zcela.

Obec Mackov byla zničena zcela (tabulka 11). V nejlepším období obec měla 251 obyvatel a 59 domů (tabulka 12). Obec Nová Ves byla zničena stejně jako Mackov zcela (tabulka 11). V této obci žilo v roce 1921 dvě stě obyvatel (tabulka 12).

Tabulka 11: Zaniklé obce Mostecká a Teplická – vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Fláje	Fleyh	1413	1960	Vodní dílo Fláje	Zničena částečně
Mackov	Matzdorf	1787	1960	Vodní dílo Fláje	Zničena zcela
Nová Ves	Willersdorf	1757	1960	Vodní dílo Fláje	Zničena zcela

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Tabulka 12: Zaniklé obce Mostecká a Teplická – počet obyvatel a domů

Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Fláje	Obyv.	548	554	490	419	487	92	36	26	20
	Domy	97	107	111	112	113	100		2	3
Mackov	Obyv.		305		251					
	Domy		62		59					
Nová Ves	Obyv.				200					
	Domy				46					

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

7. 5 Rozšíření Chemických závodů na Mostecku

Mostecko

Město Záluží u Litvínova – Maltheuern, je na mapě zobrazeno mezi městy Litvínov – Leitensorf a Most – Brux (mapa 30).

Obec Záluží vznikla ve 14. století. Byla demolována mezi lety 1956 – 1975, tak jak se dostavovaly závody (tabulka 13). Vývoj obyvatelstva a počtu jejich domů ukazuje tabulka 14.

Tabulka 13: Zaniklá obec Mostecká, vznik a zánik

Název obce	Německý název	První písemná zmínka	Rok zániku	Důvod zániku	Rozsah
Záluží	Maltheuern	1333	1974 - 1975	Výstavba Chemických závodů	Zničena zcela

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Tabulka 14: Zaniklá obec Mostecká, počet obyvatel a domů

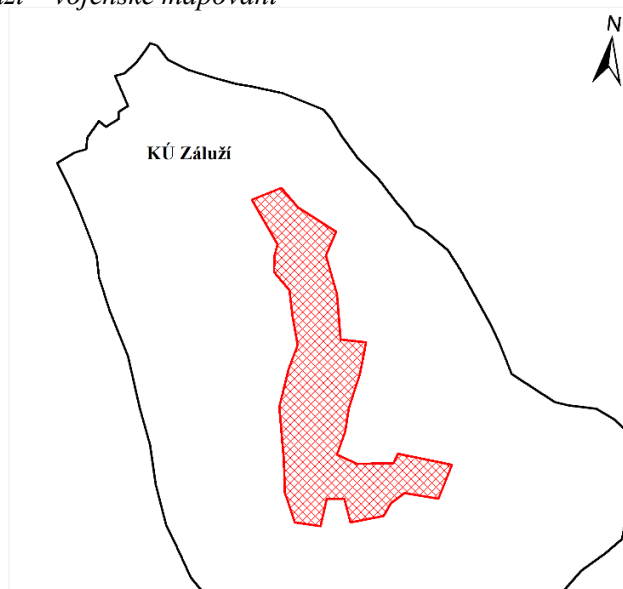
Název obce	Obyv.	Obyvatelé / domy								
	Domy	1869	1890	1900	1921	1930	1950	1961	1980	2001
Záluží	Obyv.	435	1487	3093	3754	3867	3258	1416		
	Domy	69	95	158	182	271	189	114		

Zdroj: (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006)

Obec Záluží v mapách

Ve vojenském mapování je zobrazen katastr obce Záluží (mapa 31). V mapě stabilního katastru je znázorněna zastavěnost obce Záluží (mapa 32). Na mapě 33 vidíme katastr obce v 50. letech (mapa 33). V současné době se na katastru obce nachází Chemické závody. Současný stav katastru obce Záluží je zobrazena na mapě 34 (mapa 34).

Mapa 31: Záluží – vojenské mapování

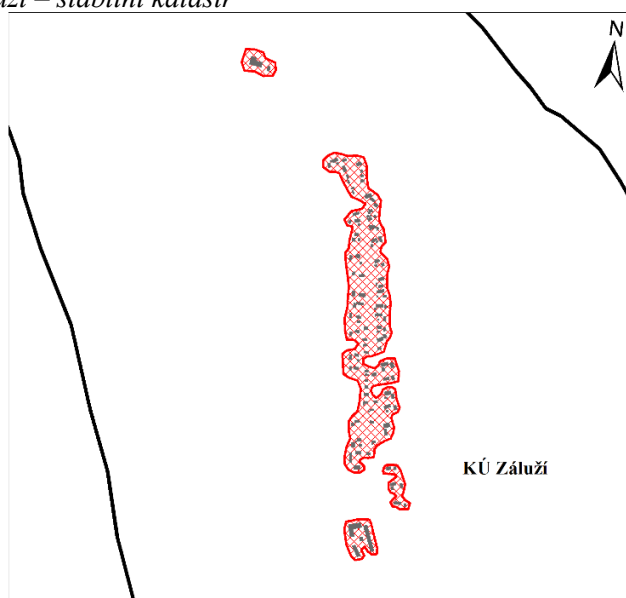
Legenda

- zástavba
- hranice kat.území

0 500 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 32: Záluží – stabilní katastr

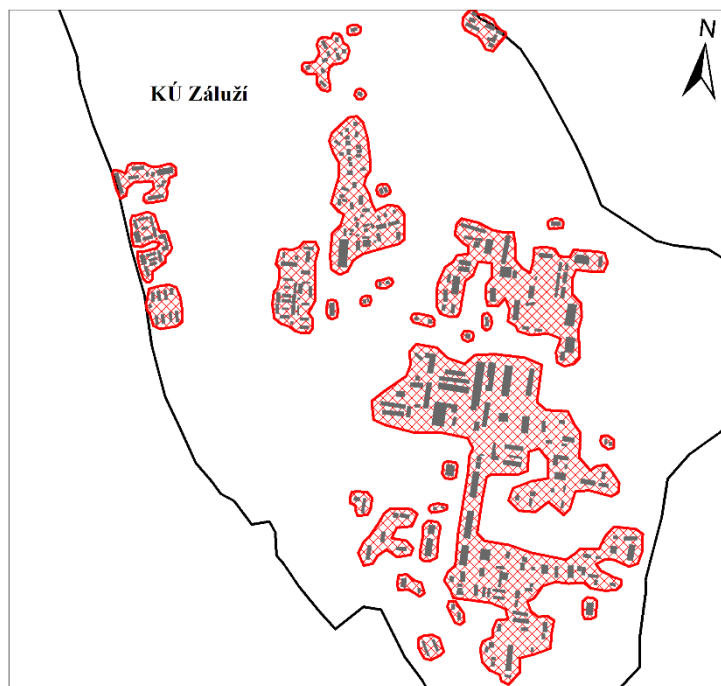
Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 300 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 33: Záluží – 50. léta 20. století

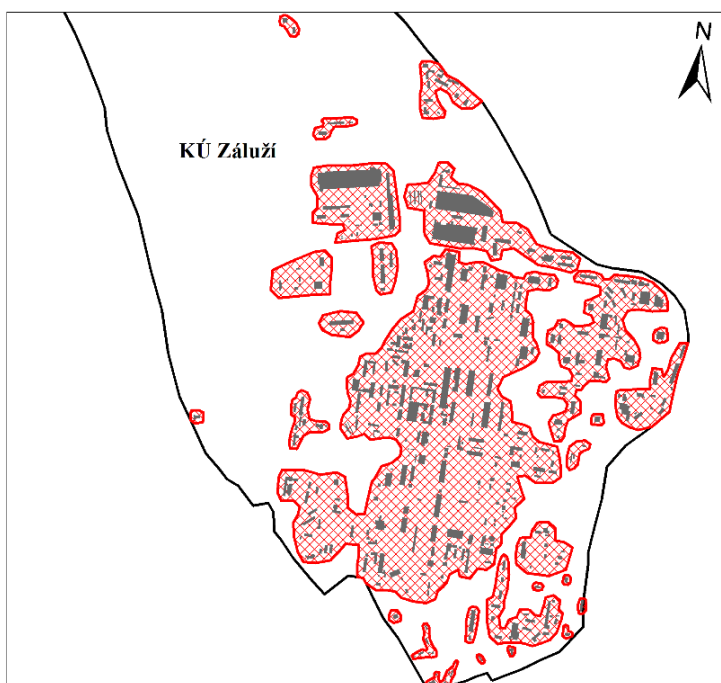
Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 700 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 34: Záluží – současný stav

Legenda

- stavby
- zástavba
- hranice kat.území

0 800 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

7. 6 Výsledky

Během tvorby map v programu ArcGis byla zároveň, pro lepší přehled, vytvořena tabulka zástavby. Tabulka ukazuje na poměr zástavby obcí a plochy stavební zástavby (tabulka 15).

U obce Záluží se zástavba v současnosti rozrostla, vzhledem k výstavbě Chemických závodů. U obce Staré Zabuřany je dnes zástavba také vyšší. Je to z důvodu výstavby nové obce Zabuřany.

U všech ostatních obcí zásadně poklesla zastavěnost katastru i stavební zastavěnost.

Tabulka 15: Výměra zástavby a staveb vybraných zaniklých obcí (výstup GIS) v m²

m ²	Výměra Vojenské mapování	Výměra Stabilní katastr		50. léta		Současnost	
	Zástavba	Zástavba	Stavby	Zástavba	Stavby	Zástavba	Stavby
Fláje	855800	138854	14745	169775	17075	44681	7773
Libkovice	723300	294300	34981	297292	46332	16838	3899
Přední Cínovec	1208000	98847	5473	10981	1338	1484	202
Staré Zabuřany	163200	128279	12001	86370	10043	120795	17870
Záluží	628800	134143	15673	1115194	191605	2173111	387242
Zelený důl	317600	23859	4088	16533	2939	15333	3866

Zdroj: Hadrbolec Jiří

Výsledky této práce jsou ukázkou toho, jak velmi se změnila krajina v regionech Mostecká a Teplická. Z této oblasti zmizelo velké množství obcí, které měly svoji historii, kulturní dědictví i společenské vazby. Osudy lidí těchto obcí zůstaly zachycené už jen na dobových fotografiích.

Přínos této práce spočívá v souhrnném zmapování situace v regionech před zanikáním obcí a v současné době.

V podstatě vždy zanikaly obce z důvodů ekonomických či politických.

8. DISKUZE

Během analýzy území okresů Mostecka a Teplicka bylo zjištěno, že během dvacátého století došlo k zániku 65 obcí. Toto zjištění odpovídá i monitoringu Valtra v jeho diplomové práci (Valtr 2013). Stejně zjištění popisují ve svém článku také Anděl a Suchevič (ANDĚL, SUCHEVIČ 2002). Mezi roky 1945 – 1960 zmizelo z českého pohraničí tři tisíce osad a více než sto obcí (RŮŽIČKOVÁ, ŠKRABAL 2006). Demolici podlehl téměř padesát tisíc objektů. Většina obcí byla zničena zcela. Některá ale jen částečně, jako například město Most. V zaniklých obcích žilo průměrně od pětiset do tisíce obyvatel (FIALOVÁ 1978). Výjimku tvořilo právě město Most, ve kterém žilo před demolicí více než 25.000 obyvatel.

Příčiny zániku obcí

Dle diplomové práce Valtra byl nejčastější důvod vysídlování nucený odsun německého obyvatelstva po druhé světové válce (VALTR 2013). Vzhledem k tomu, že se jeho práce zabývá regionem Krušných hor a tato diplomová práce analyzuje jen vybrané území Mostecka a Teplicka, je nejčastějším důvodem zániku obcí tohoto regionu těžba uhlí (KLIMEŠOVÁ 2013).

Těžbě uhlí muselo ustoupit 54 obcí jen na Mostecku a Teplicku (SÝKOROVÁ 2002). Na krajinném vzhledu se těžební činnost podepsala významně. Místo obcí nyní krajinu devastují rozsáhlé plochy povrchové těžby. Těžba uhlí sebou přinesla i průmyslový rozmach. To se na krajině podepsalo výstavbou průmyslových objektů, jako jsou teplárenské podniky, spalovny a hlavně Chemické závody v Záluží u Litvínova.

Další příčinou zániku obcí v této oblasti je nucené vysídlení německých obyvatel po roce 1945 (MIKŠÍČEK et al. 2004). V této souvislosti bylo zničeno 7 obcí. Největší obcí byl Přední Cínovec, ve kterém žilo tisíc pět set obyvatel (FIALOVÁ 1978). Ke stejnému závěru se kloní ve své knize Pachner, který zároveň podporuje závěr diplomové práce Valtra, že v regionu celých Krušných hor se nucené vysídlení německých obyvatel stává nejvýznamnějším důvodem, proti regionu Mostecka a Teplicka, kde převažuje vysídlení z důvodu těžby nerostných surovin (PACHNER 2008). Z analýzy v této diplomové práci, kterou znázorňují mapy z roku 1862 a ze současnosti je vidět rozdíl ve snižujícím se počtu zástavby a prvků spojených s lidskou činností. Tyto lokality jsou v dnešní době převážně spontánně zalesněny.

Zánik obcí v souvislosti s výstavbou vodního díla Fláje poznamenal 3 obce. Největší z nich, obec Fláje měla více než tisíc obyvatel (FIALOVÁ 1978). V současné době se po celém území obce nachází vodní dílo (SÝKOROVÁ 2002). Stejně zjištění vyplývá i z diplomové práce Valtra (Valtr 2013).

Poslední příčinou, proč zanikaly obce v regionu Mostecka, je výstavba a rozšiřování Chemických závodů v Záluží u Litvínova. Do okresu Teplice tato výstavba nezasáhla. Tuto lokalitu muselo opustit více než tři tisíce obyvatel (FIALOVÁ 1978). Zánik této

obce ale přímo souvisí s těžbou uhlí. Chemické závody byly budovány pro zpracovávání uhlí. Dá se tedy říci, že i obec Záluží byla zničena z důvodu těžby uhlí.

Všechny tyto důvody mají počátek v politickém rozhodování. U těžby uhlí to bylo politické rozhodnutí z důvodů ekonomických. S tím souvisí i výstavba Chemických závodů, kde se vyráběl benzín. U nuceného vysídlení Němců z pohraničí je politický důvod jasný. Silné emoce vůči německým obyvatelům, které se během války vyhrotily, způsobily divoké a špatně kontrolovatelné odsuny Němců. U výstavby vodního díla Fláje bylo politické rozhodnutí nutné z důvodu zásobení pitnou vodou region Mostecka i Teplicka.

9. ZÁVĚR

V této diplomové práci byla zpracována studie zaniklých obcí na Mostecku a Teplicku. Problematika byla popisována z pohledu důvodů zániků obcí. Důvodů v historii bylo několik. Práce se zabývá každým důvodem jednotlivě v širším kontextu. V literární rešerši byla zpracována problematika nuceného vysídlování, které vždy předcházelo zániku jednotlivých sídel. Nucené vysídlování probíhalo v ČR, ale i ve světě. Literární rešerše popisuje podrobně nucené vysídlování ve vztahu k jednotlivým příčinám zániku obcí.

U studie území Mostecka a Teplicka bylo porovnáno, jak vypadalo území v roce 1862 a jak vypadá v současnosti. Zatímco dříve bylo území osídleno množstvím obcí a krajina nesla známky lidské činnosti, tak v současné době jsou velké plochy území, kde nejsou obce žádné. Dle příčin vysídlení vypadá dnes toto území. Rozkládá se na něm povrchová těžba, rozsáhlá vodní plocha, Chemické závody, nebo je území spontánně zalesněno v pohraničí, kde zůstaly torza domů. Pro lepší názornost bylo vše znázorněno pomocí mapových podkladů z roku 1862 a ze současnosti.

Výsledky analýzy území mapují v podstatě historii daného regionu od počátku 19. století do současnosti. Historii znázorňuje tato diplomová práce spíše ve smyslu změny krajinného rázu, než ve smyslu dějepisném. Po shrnutí výsledků přichází uvědomění, že tento problém nebyl nijak malý a zanedbatelný. Zaniklých obcí bylo velké množství a s tím souvisí mnoho těžkých osudů obyvatel, kteří nebyli jen přestěhováni do jiných měst, ale častokrát vyháněni ze svých domovů za dramatických okolností. Cíle práce tak byly splněny.

Vzhledem k tomu, že vysídlování obyvatel a s tím spojený zánik obcí není ani dnes uzavřenou minulostí, ale nad některými obcemi stále tato hrozba visí, je možné, že budou i v budoucnu zanikat další obce. Například obec Horní Jiřetín stojí nad velkým ložiskem hnědého uhlí. Bylo by jistě zajímavé sledovat zanikání obcí a mapování vývoje krajinného rázu i v budoucnosti.

10. PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

ANDĚL, J., SUCHEVIČ, S., *Zaniklá sídla pohraničních okresů Ústeckého kraje*. In: BALEJ, M., JEŘÁBEK, M., *Pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony*. Sborník z XX. Sjezdu ČGS. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002.

ARBURG, A., STANĚK, T., *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951: dokumenty z českých archivů. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Praha: Susa Zdeněk, 2011. ISBN 8086057682.

BIMAN, S., CÍLEK, R., *Poslední mrtví, první živí*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. ISBN 807047002X.

BEJČEK, V., ŠŤASTNÝ, K., *Fauna Bilinska*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 8071696951.

BEJČEK, V., CIBULKA, J., FALEŠNÍK, M., KAZDA, J., KURFURST, J., MACHOLDOVÁ, E., NÁPRSTEK, J., NOVÁK, J., ONDRÁČEK, V., ŘEHOŘ, M., SIXTA, J., SUCHÝ, B., SVOBODA, I., ŠTÁDLER, P., ŠŤASTNÝ, K., ŠTÝS, S., ŠVEJDA, J., *Obnova krajiny na Bilinsku a Tušimicku*. Praha: Severočeské doly a.s., 2003. ISBN 8021315741.

BRANDES, D., *Der Weg zur Vertreibung 1938-1945: Pläne und Entscheidungen zum "Transfer" der Deutschen aus der Tschechoslowakei und aus Polen*. Oldenbourg Verlag, 2005. ISBN 3486567314.

BURSA, M., *Zeměpisné exkurze v Severočeském kraji*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UTEP v Ústí nad Labem, 1994. ISBN 8070440767.

CARNEA, M., M. GUGGENHEIM, S., E., *Anthropological approaches to Resettlement: Policy, Practice, and Theory*. Boulder: Westview Press, 1993. ISBN 9780813381022.

ČERMÁK, P., KOHEL J., DEDERA F., *Rekultivace území devastovaných báňskou činností v oblasti Severočeského hnědouhelného revíru*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2002. ISBN 8090269052.

ČIHAŘ, M., *Naše hory*. Praha: Cesty, 2002. ISBN 8071817600.

DAVID, P., SOUKUP, V., *Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku – Krušné hory*. Praha: Marco Polo, 2002. ISBN 8086050238.

DĚDINOVÁ, S., *Slyšme i druhou stranu: dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí*. Infocentrum Šumava, 1991. ISBN 8090007619.

FIALOVÁ, L., *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 – 1970: Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850 – 1970, díl I., svazek 1*. Praha: Federální statistický úřad, 1978.

GOCKELER, S., HESTER R., *Libkovice: Zdař Bůh*. Praha: Divus, 1997. ISBN 9788090237919.

- KAŠPAROVSKÝ, K., *Zeměpis do dlaně: pro střední školy*. Fragment, 2003. ISBN 8072007033.
- KLIMEŠOVÁ, R., *Zaniklé obce v okolí Bíliny a Duchcova, studie historického vývoje krajiny*. Diplomová práce. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2013.
- KNÁPEK, Z., *Průvodce po nejkrásnějších místech Čech, Moravy a Slezka: díl. Čechy*. Olomouc: Rubico, 2002. ISBN 8085839601.
- KOSSERT, A., *Chladná vlast: historie odsunutých Němců po roce 1945*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-414-9.
- KŘEN, J., *Odsun Němců ve světle nových pramenů. In: Češi, Němci, odsun. Diskuse nezávislých historiků*. Praha: Academia, 1990. ISBN 8020002766.
- KUKLÍK, J., *Rok 1944 a přípravy prozatímního státního zřízení ČSR v Londýně na osvobození Československa*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 2001. ISBN 80-7278-077-8.
- LANGER, J., VAŘEKA, J., *Naše lidové stavby*. Praha: Albatros, 1983.
- LENHART, Z., HÁJ, B., LANGR, J., ŠUMBERA, J., *Tvorba map pro OB. Mapová rada ČSOB*. Praha, 2000.
- LIPSKÝ, Z., *Sledování změn v kulturní krajině*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Lesnická práce, 2000. ISBN 8021306432.
- MACH, K., ZÁVADA, P., *Bořeň očima geologa*. Bílinská přírodovědná společnost, 2011. ISBN 8026011651.
- MAIER, K., *Územní plánování*. ČVUT, Praha, 2000. ISBN 8001022404.
- MASNÍKOVÁ, H., *Problematika nucené Migrace z antropologické perspektivy: Vnitřní vysídlení v Ázerbájdžánu*. Univerzita Karlovy v Praze, 2010. ISBN 1801 – 8807.
- MIKŠÍČEK, P., *Sudetská pouť aneb Waldgang*. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 8073630095.
- MIKŠÍČEK, P., SPURNÝ, M., MATĚJKA, O., ZETSCH, S., *Zmizelé Sudety – Das verschwundene Sudetenland*. Domažlice: Český les, 2004. ISBN 8086125734.
- NÁLEVKA, V., *Světová politika ve 20. století – Svazek 1*. Indiana University, 2000. ISBN 8090226140.
- NEUHÄUSLOVÁ – NOVOTNÁ, Z., *Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky*. Praha: Academia, 1998. ISBN 8020006877.
- ONDRÁČEK, Č., *Rostliny Duchcovska*. NIS: Pro muzeum města Duchcova, 2007. ISBN 8023992511.
- PACHNER, J., *Zmizelé Čechy - Střední Krušnohoří*. Praha, Lytomyšl: Paseka, 2008. ISBN 9788071859420.

- PHILIPP, ERICH, *Beiderseits der Schweinitz*. Deisenhofen, 2000. ISBN 3-00-006396-X.
- PLOS, J., *Nový stavební zákon s komentářem – pro praxi*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 8024715864.
- QUITT, E., *Klimatické oblasti Československa*. Brno: Československá akademie věd-geografický ústav Brno, 1971.
- RAPANT, P., *Geoinformatika a geoinformační technologie*. Ostrava: Institut geoinformatiky VŠB – Technická univerzita, 2006. ISBN 8024821016.
- ROUBÍK, F., *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1959.
- RUSÓ, A., *Archeologické rozhledy, Svazek 60*. Praha: Státní archeologický ústav, 2008.
- RŮŽIČKOVÁ, J., BALCAR, V., HAVEL, R., KŘÍDLO, J., PAVLÍKOVÁ, M., ŠANDA, R., ŠKRABAL, J., *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005, II. díl, Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1869 – 2005*. Praha: Daranus, 2006. ISBN 8025013103.
- RŮŽIČKOVÁ, J., ŠKRABAL, J., *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005*. Český statistický úřad, 2006. ISBN 8025013103.
- SEMOTANOVÁ, E., *Studium krajiny a srovnávací kartografické prameny*. Sborník z konference „Krajina 2002 – od poznání k integraci“. Praha: MŽP ČR, 2002.
- SLÁDEK, M., *Němci v Čechách: německá menšina v Českých zemích a Československu 1848 – 1946*. Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7.
- STANĚK, T., *Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku*. Praha, 1996. ISBN 80-85241-99-4.
- SÝKOROVÁ, J., *Zmizelé domovy: příspěvek k historii zlikvidovaných obcí v okrese Most*. Most: Okresní muzeum v Mostě, 2002. ISBN 9788023907971.
- ŠVIHÁLEK, M., *Stavitel přehrad – putování legendárního moravského vodohospodáře Jana Čermáka 20. stoletím*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 9788024744650.
- VALTR, L., *Zaniklé obce ve vybraném regionu Krušných hor*. Diplomová práce. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2013.
- VOTRUBEC, C., *Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě*. Praha: Academia, 1980.
- ZELENÝ, V., *Rostliny Bílinska*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 8071691208.

ZUDOVÁ – LEŠKOVÁ, Z., *Válečný rok 1944: příspěvky účastníků mezinárodní konference konané ve dnech 19. – 20. října 1999 v Praze*. Praha: Historický Ústav Armády ČR, 2001. ISBN 8072780778.

ZWACH, L., *Systém podnikohospodářské vědy průmyslové: soukromá ekonomika průmyslová. Organizační výroba průmyslových podniků. Kniha II*. Praha: Pokorný a spol., 1947.

INTERNEROVÉ ZDROJE

ČSÚ, 2012: Český statistický úřad. Ústecký kraj, online: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/krajkapitola/421011-13-r_2013-26, cit. 11. 2. 2014.

ČTVRTNÍČEK, J., *Historie Litvínovska*, 2008. Litvinov.sator.eu, online: <http://litvinov.sator.eu/kategorie/krusnohori/krusnohori-priroda/priroda-mostecka>, cit. 8. 2. 2014.

KUTILOVÁ, M., *Prokleté bohatství*, 2010. Rozvojovka. č. 3, 4-5. online: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/41_casopis-rozvojovka-3-2010.pdf, 20. 1. 2014.

SEVEROČESKÉ DOLY, 2014: SD Severočeské doly a. s., online: <http://www.sdas.cz/aktivity/zivotni-prostredi/tezba-uhli-a-jeji-vliv-na-zivotni-prostredi.aspx>, cit. 11. 2. 2014.

SEZNAM FOTOGRAFIÍ

- Foto 1: Místo, kde stála obec Ervěnice
- Foto 2: Lokalita zaniklé obce Střimice
- Foto 3: Místo, kde ležela obec Libkovice
- Foto 4: Místo původní obce Staré Zabuřany
- Foto 5: Místo, kde se nacházela osada Pokrok dnes
- Foto 6: Kostel v Malém Háji a pomník obětem druhé světové války
- Foto 7: Místo, kde stál kostel, dle pamětníka pana Grögera
- Foto 8: Zbytky základů a informační tabule na místě zaniklé obce Habartice
- Foto 9: Zbytky obce Přední Cínovec
- Foto 10: Zbytky kostela obce Fláje a pamětný kříž na obec Fláje
- Foto 11: Místo, kde byla obec Mackov
- Foto 12: Zbytky domů z obce Nová Ves
- Foto 13: Záluží u Litvínova

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1: vývoj počtu obyvatel a počtu domů na Mostecku
- Tabulka 2: vývoj počtu obyvatel a počtu domů na Teplicku
- Tabulka 3: Zaniklé obce Mostecka – vznik a zánik
- Tabulka 4: Zaniklé obce Mostecka – počet obyvatel a domů
- Tabulka 5: Zaniklé obce Teplicka – vznik a zánik
- Tabulka 6: Zaniklé obce Teplicka – počet obyvatel a domů
- Tabulka 7: Zaniklé obce Mostecka – vznik a zánik
- Tabulka 8: Zaniklé obce Mostecka – počet obyvatel a domů
- Tabulka 9: Zaniklé obce Teplicka – vznik a zánik
- Tabulka 10: Zaniklé obce Teplicka – počet obyvatel a domů
- Tabulka 11: Zaniklé obce Mostecka a Teplicka – vznik a zánik
- Tabulka 12: Zaniklé obce Mostecka a Teplicka – počet obyvatel a domů
- Tabulka 13: Zaniklá obec Mostecka, vznik a zánik
- Tabulka 14: Zaniklá obec Mostecka, počet obyvatel a domů
- Tabulka 15: Výměra zástavby a staveb vybraných zaniklých obcí (výstup GIS)

SEZNAM MAP

- Mapa 1: Zaniklé obce Mostecká a Teplická
- Mapa 2: Zástavba zaniklých obcí na Mostecku a Teplicku
- Mapa 3: Mapa Mostecká z roku 1862 v porovnání se současností
- Mapa 4: Libkovice - vojenské mapování
- Mapa 5: Libkovice – stabilní katastr
- Mapa 6: Libkovice – 50. léta 20. století
- Mapa 7: Libkovice – současný stav
- Mapa 8: Mapa Teplická z roku 1862 v porovnání se současností
- Mapa 9: Staré Zabušany – vojenské mapování
- Mapa 10: Staré Zabušany – stabilní katastr
- Mapa 11: Staré Zabušany – 50. léta 20. století
- Mapa 12: Zabušany – současný stav
- Mapa 13: Mapa mosteckého pohraničí z roku 1862 v porovnání se současností
- Mapa 14: Zelený Důl – vojenské mapování
- Mapa 15: Zelený Důl – stabilní katastr
- Mapa 16: Zelený Důl – 50. léta 20. století
- Mapa 17: Zelený Důl – současný stav
- Mapa 18: Mapa teplického pohraničí z roku 1862
- Mapa 19: Současná mapa teplického pohraničí
- Mapa 20: Přední Cínovec – vojenské mapování
- Mapa 21: Přední Cínovec – stabilní katastr
- Mapa 22: Přední Cínovec – 50. léta 20. století
- Mapa 23: Přední Cínovec – současný stav
- Mapa 24: Mapa území obce Fláje před výstavbou vodního díla
- Mapa 25: Současný stav území po výstavbě vodního díla
- Mapa 26: Fláje – vojenské mapování
- Mapa 27: Fláje – stabilní katastr
- Mapa 28: Fláje – 50. léta 20. století
- Mapa 29: Fláje – současný stav
- Mapa 30: Mapa území s obcí Záluží z roku 1862 v porovnání se současností
- Mapa 31: Záluží – vojenské mapování

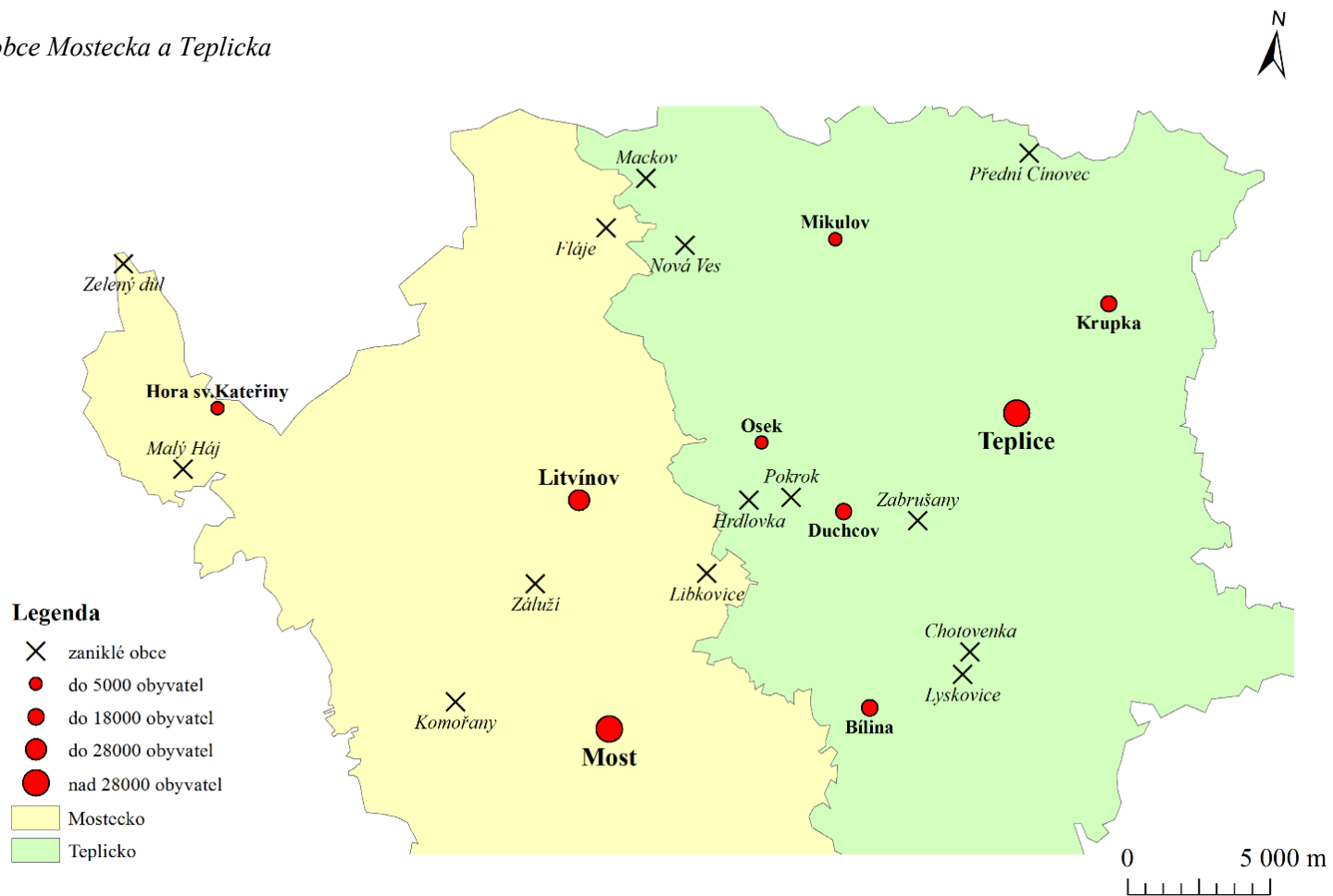
Mapa 32: Záluží – stabilní katastr

Mapa 33: Záluží – 50. léta 20. století

Mapa 34: Záluží – současný stav

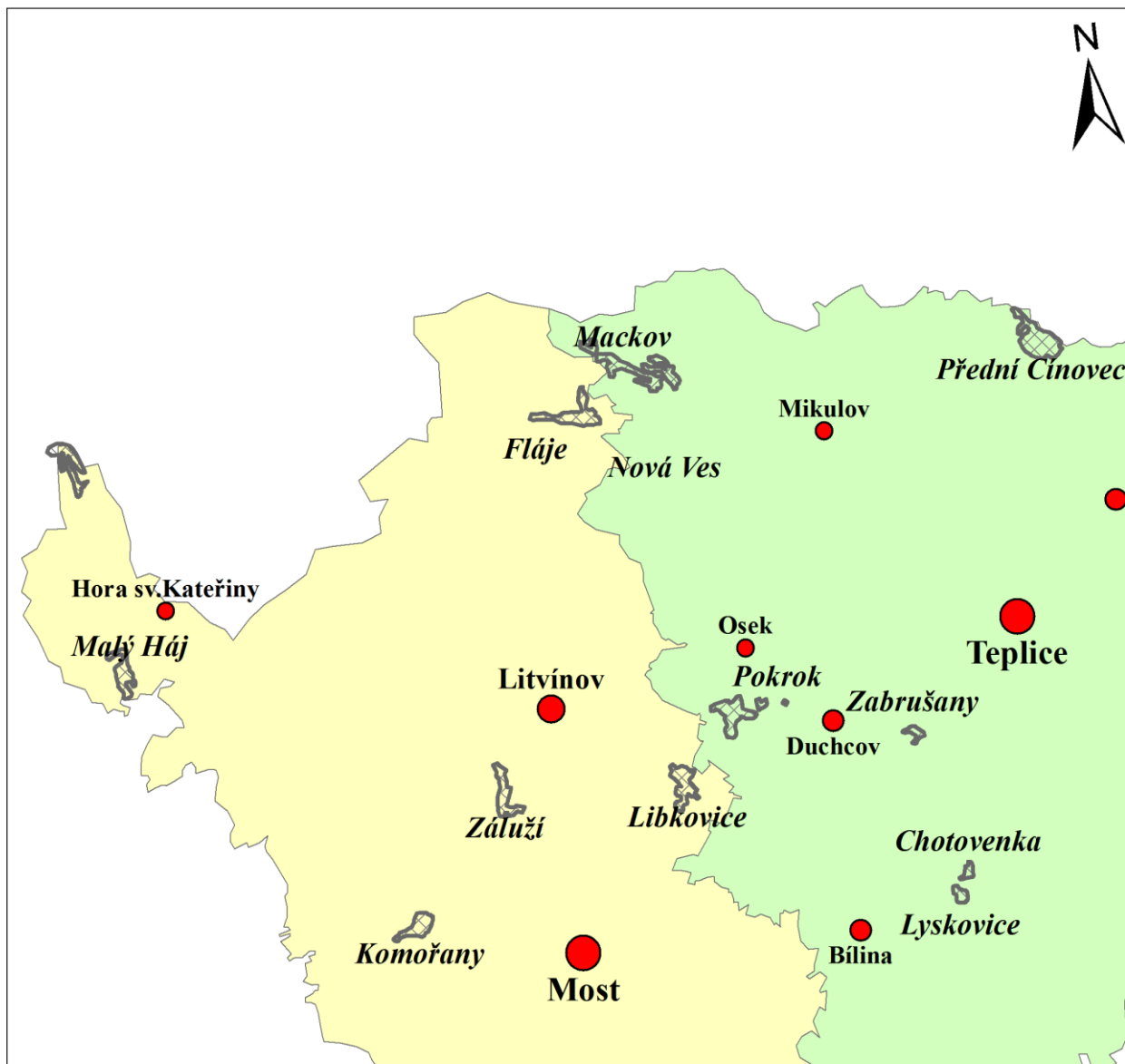
PŘÍLOHY

Mapa 1: Zaniklé obce Mostecka a Teplicka

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 2: Zástavba zaniklých obcí na Mostecku a Teplicku

Legenda

- zástavba
- Mostecko
- Teplicko

0 5 000 m

Zdroj: GIS mapa Hadrbolec Jiří

Mapa 3: Mapa Mostecká z roku 1862 v porovnání se současností

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005, GIS mapa Most 2014

Mapa 8: Mapa Teplicka z roku 1862 v porovnání se současností

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005, Ortofoto (WMTS) 2014

Mapa 13: Mapa mosteckého pohraničí z roku 1862 v porovnání se současností

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005, Ortofoto (WMTS) 2014

Mapa 18: Mapa teplického pohraničí z roku 1862

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005

Mapa 19: Současná mapa Teplického pohraničí

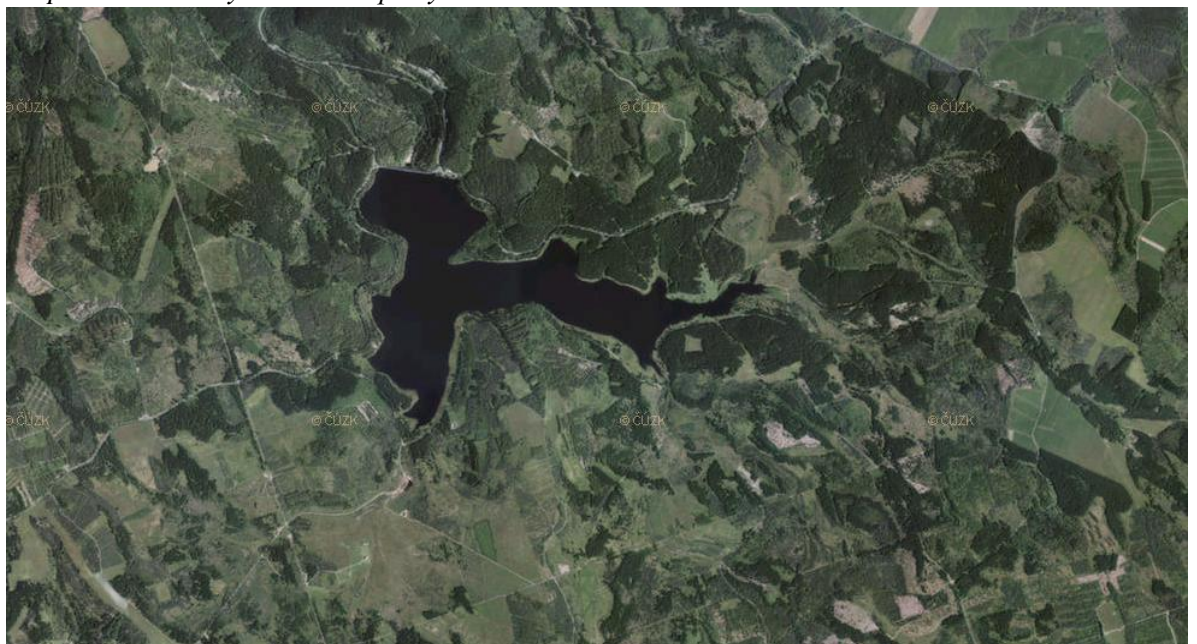
Zdroj: Ortofoto (WMTS) 2014

Mapa 24: Mapa území obce Fláje před výstavbou vodního díla

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005

Mapa 25: Současný stav území po výstavbě vodního díla

Zdroj: Ortofoto (WMTS) 201

Mapa 30: Mapa území s obcí Záluží z roku 1862 v porovnání se současností

Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci 2005, Ortofoto (WMTS) 2014